

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

**KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ
ANTROPOLOGIE**

Afghánistán očima českých vojáků

Bakalářská diplomová práce

Obor studia: Kulturní antropologie

Autor: Michael Grék

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Šotola, Ph.D.

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma Afghánistán očima českých vojáků vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použil.

V Olomouci dne

Podpis

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Jaroslavu Šotolovi, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady a poznatky a hlavně trpělivost. Velké díky patří také mým participantům, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

Anotace

Jméno a příjmení:	Michael Grék
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Kulturní antropologie
Obor obhajoby práce:	Kulturní antropologie
Vedoucí práce:	Mgr. Jaroslav Šotola, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Afghánistán očima českých vojáků
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá analýzou typizací, strategií a faktorů, které se pojí s interakcí českých vojáků s Afghánci v kontextu zahraniční mise v Afghánistánu. Studie využívá kvalitativního přístupu a designu zakotvené teorie.
Klíčová slova:	Typizace, Afghánci, čeští vojáci, zahraniční mise
Title of Thesis:	Afghanistan Through the Eyes of Czech Soldiers
Annotation:	The bachelor thesis is based on the analysis of typifications, strategies and factors connected with interaction of czech soldiers and Afghans during foreign mission in Afghanistan. This study is using qualitative approach and grounded theory method.
Keywords:	Typification, Afghans, czech soldiers, foreign mission
Názvy příloh vázaných v práci:	Struktura rozhovoru
Počet literatury a zdrojů:	20
Rozsah práce:	84 s. (104 676 znaků s mezerami)

Obsah

ÚVOD.....	11
1 CÍL VÝZKUMU	13
2 METODOLOGIE VÝZKUMU A SBĚR DAT	14
2.1 REALIZACE ÚSTŘEDNÍHO VÝZKUMU	14
2.1.1 VOLBA METODY VÝZKUMU	14
2.1.2 PŘEDVÝZKUM.....	15
2.1.3 ÚČASTNÍCI VÝZKUMU.....	15
2.1.4 PŘEDSTAVENÍ PARTICIPANTŮ	18
2.1.5 POSTOJ PARTICIPANTŮ K VÝZKUMU	19
2.2 VEDENÍ ROZHOVORU.....	20
2.2.1 ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMU	20
2.2.2 EMOČNÍ OCHRANA.....	20
2.3 STRUKTURA ROZHOVORU	21
2.4 ZPRACOVÁNÍ DAT	22
2.4.1 PŘEPIS ROZHOVORŮ	22
2.5 ANALÝZA ROZHOVORŮ	23
3 AČR V AFGHÁNISTÁNU.....	25
4 ORIENTALISMUS.....	27
4.1 MY/ONI.....	28
5 TYPIZACE.....	33
5.1 VÝCVIK.....	33
5.1.1 AFGHÁNCŮM SE NEDÁ VĚŘIT.....	35
5.2 MÉDIA.....	36
6 JINAKOST.....	41
7 NEGATIVNÍ OBRAZ AFGHÁNCE.....	43
7.1 „KAM VÍTR, TAM PLÁŠŤ	43
7.2 NEVDĚČNOST	45
7.3 AFGHÁNCŮM SE STÁLE NEDÁ VĚŘIT.....	47
8 ČTYŘI STRATEGIE VŮČI „NEBEZPEČNÝM“ AFGHÁNCŮM.....	49
8.1 PŘEDCHÁZENÍ PROBLÉMŮM.....	49

8.2	RESPEKTOVÁNÍ KULTURY	51
8.3	OBCHODNÍ VZTAH	52
8.4	POTLAČENÍ OSOBNÍHO VZTAHU.....	56
8.4.1	POTLAČOVÁNÍ EMPATIE	58
9	VNĚJŠÍ OMEZENÍ KONTAKTU S AFGHÁNCI.....	60
9.1	JAZYK.....	60
9.2	ČAS.....	62
9.3	DIVERZITA OBYVATELSTVA	63
10	AFGHÁNCE JE TŘEBA ZACHRÁNIT	66
10.1	PRIMITIVNOST.....	66
10.2	AFGHÁNCI JSOU OBĚTI.....	68
10.3	ATMOSFÉRA STRACHU	69
10.4	SEBEDESTRUKCE AFGHÁNISTÁNU.....	70
11	OBHAJOVÁNÍ SVÉ PŘÍTOMNOSTI V AFGHÁNISTÁNU A PŘÍSTUPU K AFGHÁNCŮM.....	72
12	NEZISKOVÁ ORGANIZACE A AFGHÁNISTÁN	75
	ZÁVĚR.....	79
	POUŽITÁ LITERATURA	81
	STRUKTURA ROZHOVORU	83

ÚVOD

Válka v Afghánistánu trvá už osmnáct let a nevypadá to, že jen tak skončí. Česká republika je toho součástí od roku 2002, kdy do Afghánistánu dorazila 6. polní nemocnice. V kontextu této války často zapomínáme, že Afghánistán nejsou jen teroristé a členové hnutí Tálibán, ale především obyčejní lidé, kteří si žijí své životy uprostřed tohoto konfliktu.

K realizaci tohoto výzkumu mě přivedl můj zájem o Afghánistán, který byl posílen zvědavostí poznat některé z lidí, kteří tam byli. Vojáci byli v tomto ohledu velmi atraktivní volba. Jsou totiž velmi specifickou skupinou, svým způsobem uzavřenou, řídící se vlastními pravidly a s vlastní hierarchií. Zaujaly mě tyto aspekty, a proto jsem se rozhodl, že bude má práce částečně o nich.

I když v České republice byly napsány knihy o Afghánistánu ať už jako o zemi a jejích dějinách (Marek, 2006), účasti českých vojáků na zahraničních misích (V. Marek, 2010) a dokonce i knihy zabývající se vzpomínkami českých veteránů, kteří si prošli misí v Afghánistánu (Stehlík, 2014, 2017), žádná z těchto knih se nezabývala interakcí mezi českými vojáky a afghánskými obyvateli. Přitom si myslím, že právě oni jsou důležitou součástí celkové zkušenosti vojáků ze zahraniční mise. Tato zkušenost s místními, kterou si vojáci odvázejí, se stala náplní mé práce. Rozhodl jsem se, že jí zaměřím na typizace, strategie a faktory, které se pojí právě s interakcí mezi vojáky a Afghánci.

Práce je dělena do dvanácti kapitol, které na sebe navazují, ale zároveň také spolu souvisí, což vytváří komplexnější obraz interakce vojáků s Afghánci. První kapitola se týká cíle mého výzkumu. Druhá kapitola se zabývá použitou metodologií. Třetí kapitola obsahuje stručnou historii působení Armády České republiky v Afghánistánu. Ve čtvrté kapitole

představuji koncept orientalismu, který zastřešuje celou mou práci. Pátá kapitola pojednává o typizacích, které vojáci přebírají při výcviku a z médií. Šestou kapitolou se už ocitáme v Afghánistánu, kde na vojáky dýchá jinakost. Sedmá kapitola je o negativním obrazu Afghánců, který vojáci ustanovují. Osmá kapitola navazuje na předchozí a zabývá se strategiemi, které vojáci používají vůči „nebezpečnému“ jinému. Následující kapitola se věnuje vnějším faktorům, které ovlivňují kontakt s Afghánci. V kapitole číslo deset je Afghánec stylizován do pozice oběti. V jedenácté kapitole obhajují vojáci svoji činnost v Afghánistánu a konečná dvanáctá kapitola obsahuje výpověď zaměstnance neziskové organizace, která působí v Afghánistánu a slouží jako srovnání a kontrast k výrokům vojáků. V závěru poskytují generalizaci výsledků výzkumu.

1 CÍL VÝZKUMU

Cílem mé práce je zjistit a zanalyzovat typizace, strategie a faktory, které se pojí s interakcí českých vojáků s Afghánci v kontextu zahraniční mise v Afghánistánu.

Pomocí výzkumného šetření provedeného formou polostrukturovaných rozhovorů doplněného o studium relevantní literatury jsem se pokusil zachytit konkrétní zkušenosti českých vojáků, zdroje jejich typizací o Afgháncích a to, jak a zda se tyto typizace o Afghánistánu a jeho obyvatelích vyvíjí a snažil jsem se to spojit i s tím, jak čeští vojáci vnímají svoji práci na této zahraniční misi. Celou práci bych chtěl pojmut časově, to znamená, že bude postupovat od zdroje typizací až po samotnou misi, kde se případný vývoj těchto typizací projeví v interakci s Afghánci.

Hlavní otázka mého výzkumu zněla: **Jaké jsou typizace, na kterých čeští vojáci zakládají svůj přístup k Afgháncům v kontextu zahraniční mise?**

S hlavní otázkou se pojí následující vedlejší výzkumné otázky:

- 1) Jak se tyto typizace případně mění a vyvíjí?
- 2) Jaké strategie chování vojáci vůči Afgháncům používají?
- 3) Co je ovlivňujícími faktory při interakci s Afghánci?

2 METODOLOGIE VÝZKUMU A SBĚR DAT

2.1 REALIZACE ÚSTŘEDNÍHO VÝZKUMU

2.1.1 VOLBA METODY VÝZKUMU

Jako cíl mé práce jsem si vytyčil to, jak čeští vojáci popisují svou zkušenost s afghánskými obyvateli a afghánským prostředím v kontextu zahraniční mise v Afghánistánu. V původní verzi mé práce měl být použit výzkumný design IPA, tedy interpretativní fenomenologická analýza. Cílem mé práce bylo zjistit, jak se mění postoj k cizí zemi a kultuře na základě pobytu v terénu. V tomto případě na vojenské misi v Afghánistánu. Tohoto designu jsem se držel i přesto, že se objevovali věci, které mohli být trochu v rozporu s tímto designem. Především střet subjektivní zkušenosti popisovanou designem IPA a obrazu o Afghánistánu a Afgháncích prostřednictvím typizací. Nakonec se mi bohužel z různých důvodů, které budu uvádět níže, tento výzkumný design neosvědčil. Nedokázal jsem s ním zachytit to, co jsem potřeboval, ať už tím, že jsem měl špatně navrženou osnovu své práce nebo i tím, že vojáci, se kterými jsem vedl rozhovory, nedokázali zohlednit smysl svých výpovědí.

Byl jsem nucen změnit výzkumný design a vybral jsem si zakotvenou teorii, která mi nabízela hlubší a komplexnější porozumění mého vybraného fenoménu. Ve výzkumu jsem chtěl zachytit to, k jakým rozhovorům a setkáváním jak s Afghánci, tak i s afghánským prostředím, dochází v rámci velmi specifické situace vojenské mise a také to, jak si vojáci tuto celou situaci vysvětlují. Většina mé práce je postavena na hloubkových rozhovorech, které jsem začal dělat už v červnu 2017 nejdříve formou předvýzkumu. Tyto rozhovory pak pokračovaly v podstatě po celou dobu mého výzkumu, kdy tuto situaci velmi ovlivňovalo složitější shánění nových participantů.

Zkoušel jsem nalézat nové participanty metodou sněhové koule, ale objevila se různá úskalí, která budu popisovat v kapitole 2.1.3.

2.1.2 PŘEDVÝZKUM

Vlastní předvýzkum začal v červnu 2017, kdy jsem se vydal do Vyškova udělat první rozhovor. Rozhovor byl spíše obecnější s tím, že jsem zjišťoval, jaká témata se mohou ve výzkumu vyskytnout a jaký ten pobyt v Afghánistánu pro vojáka asi je. Druhý rozhovor v rámci předvýzkumu proběhl v srpnu 2017. Zde jsem se poprvé setkal s některými negativními věcmi, které se mohou ve výzkumu tohoto typu vyskytnout. Respondent, který mi slíbil pomoc, byl velmi proti tomu, abych rozhovor nahrával. Vysvětloval to tím, že nechce riskovat, že mi prozradí nějaké informace, které by mohly být považovány za tajné. Měl by z toho problémy. To je samozřejmě pochopitelné a respektoval jsem to, ale velmi mi to zkomplikovalo můj předvýzkum tím, že bylo složité dělat si poznámky. Vedlo to k tomu, že jsem si poznámky přestal dělat a celý rozhovor se stočil mimo můj vytyčený cíl. Tím jsem ztratil jednoho z potenciálních respondentů. S tímto hlídáním si toho, co říct a co neříct jsem se v menší nebo větší míře setkal u většiny respondentů a je možné, že to ovlivnilo některé výpovědi. Někteří z respondentů se po odehrání rozhovoru k tomuto přiznali. Nikdo z dalších respondentů však neodmítl nahrávání rozhovoru.

Další součástí předvýzkumu byla revize literárních zdrojů, kdy jsem čerpal především informace ohledně historie Afghánistánu a islámu jako náboženství, abych si dokázal některé věci, které se ve výzkumu objeví, dát do správného kontextu.

2.1.3 ÚČASTNÍCI VÝZKUMU

Vojáky jako cílovou skupinu jsem si vybral z toho důvodu, že je to skupina uzavřená, která funguje podle svých vlastních pravidel a která

v Afghánistánu pobývá za velmi specifických okolností. Afghánistán jejich očima tedy bude úplně jiná zkušenost než zkušenost obyčejných turistů nebo třeba zaměstnanců některých dobrovolnických organizací.

Původně jsem plánoval získat kontakty mezi vojáky přes svého kamaráda, který je vojákem z povolání. K mému zklamání to však touto cestou vůbec nevedlo a musel jsem se poohlédnout po jiných cestách vedoucích k cíli. Jednou z takových cest bylo vyptávat se známých nebo i rodičů zda někoho neznají a následně jim psát. Z této metody jsem získal dva participanty, jejichž rozhovory mi posloužily jako můj předvýzkum. K předvýzkumu se vyjadřuji trochu detailněji výše. Bohužel mi v těchto případech nevyšla metoda sněhové koule a tito dva participanty mi nedoporučili žádného dalšího vhodného kandidáta na rozhovor.

Musel jsem se tedy znovu porozhlédnout a hledat jiné cesty. Jednou z nich bylo to, že jsem na sociální síti Facebook zkontaktoval správce skupiny určené pro vojenské veterány. Ten mě pozval na setkání veteránů v Lednici, které se konalo 16. 12. 2017. Sliboval jsem si od toho hodně a dokonce došlo k nějakým slibným kontaktům. Od jednoho z účastníků jsem měl slíbeno, že mou zprávu pro případné zájemce o účast v mém výzkumu uveřejní na pro mě nedostupné stránce, kde se scházejí čeští váleční veteráni. Je to stránka, kde musíte prokázat, že jste válečný veterán a proto jsem se na ní nemohl dostat. Z tohoto pokusu bohužel nevzešel ani jeden participant a vlastně ani není jisté, zda ten člověk splnil to, co slíbil. Z dalšího člověka jsem získal dvě jména, která jsem se bezvýsledně snažil najít opět na sociální síti Facebook. Z celého setkání jsem nakonec získal pouze jednoho participanta, se kterým jsem udělal dva dlouhé rozhovory. Ten mi ovšem také nikoho dalšího nedoporučil.

Dalším z mých pokusů o sehnání participantů bylo kontaktovat přímo různé vojenské útvary. Jako první jsem kontaktoval tiskovou mluvčí Vojenské akademie ve Vyškově. Ta mě odkázala na 7. mechanizovanou brigádu Hranice. Následně jsem také kontaktoval 102. průzkumný prapor v Prostějově, z kterého přišla zpráva, že se na podobných projektech nepodílejí. Třetím útvarem byl 43. Výsadkový prapor Chrudim. Zde se situace jevila nadějně a nutila mě čekat a čekat, zda se někdo najde a zda se mi po mém několikerém připomínání nakonec ozvou se šťastnou zprávou. Bohužel se i přes navázání kontaktu a následné nadějně komunikaci, kdy jsem byl donucen i čekat až se vrátí z výcviku, se nakonec vůbec neozvali.

Plodem mé dosavadní práce tedy zůstalo doporučení z Vojenské akademie ve Vyškově, abych zkontaktoval 7. mechanizovanou brigádu Hranice. To jsem udělal a měl jsem veliké štěstí, že jsem narazil na člověka velmi nápomocného a chápajícího, který si dal tu práci a opravdu se mi snažil pomoci. Po dobu asi jednoho měsíce se snažil najít někoho, kdo by byl ochotný se se mnou na téma mé práce sejit a popovídat si a také to nebylo bez obtíží. V jednu chvíli měl nalezeného jednoho participanta a pracoval na další možné participantce. Pak ale došlo ke změně a dohodl se s lidmi z tankového praporu v Přáslavicích. Ti mi následně sehnali 6 možných participantů a několik z nich se také stalo největší částí mých provedených rozhovorů.

Kritéria, která jsem si nastavil při výběru participantů, byla ovlivněna obtížemi s jejich sháněním, které jsem popsal výše. Nemohl jsem omezit participanty věkově ani vzděláním a dovoluji si tvrdit, že tyto faktory nemají veliký vliv na celkový výsledek mé práce. Faktor, který by vliv mít mohl, je počet účastí na zahraničních misích, kdy častější a naopak pouze jedna účast na zahraniční misi, může ovlivnit to, jak participant celou situaci popisuje a prožívá. Dalším faktorem je také to, kolik let uplynulo od participantovy

účasti na zahraniční misi. Tyto faktory jsem bral v potaz, ale nemohl jsem je použít jako kritérium výběru participantů, protože počet potenciálních participantů byl značně omezen. Co se týče rovnoměrného zastoupení žen a mužů, nehledě na to, že v Armádě ČR je procento zastoupení žen (12,7) daleko menší než procento zastoupení mužů (87,3), (kvantitativní genderová analýza, 2018, s. 4), tak samozřejmě výběr ovlivňovalo to, že jsem se nikdy nedostal do situace, ve které bych si mohl vybírat. Mužští participant mi pravděpodobněji doporučí také mužského participanta, a i kdybych se snažil vyvinout úsilí a trvat na tom, aby to byla žena, nejsem si jistý, jestli by to mělo úspěch, a proto jsem byl rád za každého participanta, který mě hned neodmítl a byl ochotný se nějakým způsobem zúčastnit mého výzkumu. Rozhovory jsem tedy vedl s šesti participanty, muži. Z toho byli čtyři součástí přáslavického tankového praporu. Jednoho z nich jsem použil jako kontrolní rozhovor, který proběhl po analýze všech ostatních dat.

Abych dále kontrastoval získaná data s jiným pohledem, oslovil jsem zaměstnance neziskové organizace, který v Afghánistánu byl. Výsledný rozhovor jsem také použil v textu samostatné kapitoly.

2.1.4 PŘEDSTAVENÍ PARTICIPANTŮ

Participant **Michal** je v armádě cca deset let. V době našeho rozhovoru byl v Afghánistánu jednou a to někdy v minulých pěti letech. Pohyboval se v provincii Parván na základně Bagram. V rámci plnění mise se s Afghánci setkával více.

Participant **Vladimír** je v armádě kolem patnácti let. V Afghánistánu byl dvakrát za posledních osm let. Pobýval v provincii Parván na základně Bagram. Náplň jeho práce nevyžadovala tak veliký kontakt s místními.

Participant **Štěpán** působí v armádě už dvacet let. Byl na několika zahraničních misích. Jmenujme například Kosovo a samozřejmě Afghánistán,

kde byl dvakrát. Naposledy cca před deseti lety. Mimo jiné působil v provincii Lógar na základně Shank.

Participant **Jindřich** se stal vojákem před třiceti lety. Odsloužil několik zahraničních misí. V Afghánistánu byl před patnácti lety a to v Kábulu.

Participant **Jáchym** je vojákem pět let. Během této doby byl v Afghánistánu jednou. V rámci zahraniční mise byl v provincii Parván na základně Bagram. Jeho práce nespočívala v intenzivním kontaktu s místními.

Participant **Daniel** byl v Afghánistánu naposledy během posledních pěti let. Setkával se s místními více. Byl v provincii Parván na základně Bagram.

Všichni z mých respondentů se mise účastnili jako pomocné, podpůrné síly a neúčastnili se ostrých bojů. Byli v relativně stabilní lokalitě. Proto předpokládám, že kontakt s místními pro ně nemusel být na nepřátelské úrovni a mohl být i takový, že s nimi mohli normálně mluvit. To bylo pro mě a mou práci nejdůležitější.

2.1.5 POSTOJ PARTICIPANTŮ K VÝZKUMU

Velmi jsem se obával toho, že participantům z řad vojáků nebudu umět dostatečně dobře vysvětlit to, čím se má práce má zabývat. Stávaly se situace, kdy jsem cítil jistou počáteční nedůvěřivost k tomu, o co se zajímám. Tato nedůvěřivost nejspíš existovala i mezi lidmi, které jsem kvůli účasti na mém výzkumu oslovil a nedivil bych se, kdyby to v některých případech vedlo k odmítnutí spolupráce. Většinou poté, co jsem participanty ujistil, že se nezajímám o vojenské věci (strategie...) jako takové, ale že mě zajímá to, jak se dívají na afghánskou kulturu, Afghánce a na Afghánistán jako takový, jsem se setkal s větší důvěrou a větším přijetím. Je nutno ale říct, že participant z řad vojáků vždy balancují mezi tím, co mi říct mohou a co už

ne a také mezi tím z čeho mohou mít potenciální problémy a z čeho ne. Nutně tento postoj musel ovlivnit jejich výpovědi k mému tématu. Naprostá většina participantů byla v době rozhovorů v aktivní službě AČR a museli k tomu přistupovat tak, že když pomohou mně, potenciálně se vystavují riziku.

2.2 VEDENÍ ROZHOVORU

2.2.1 ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMU

Počáteční kontakt s participanty probíhal většinou skrze emailovou korespondenci. Zde, po vzájemné dohodě, že se mého výzkumu zúčastní, byli poprvé poučeni o mé potřebě celý rozhovor nahrávat na diktafon. U některých rozhovorů jsem nutnost nahrávání rozhovoru na diktafon přednesl až na místě konání rozhovoru. I přes ujišťování, že samotný přepis rozhovoru neuvidí nikdo jiný kromě mě a vedoucího mé práce, jsem se v jednom případě setkal s odmítnutím.

Všem účastníkům mého výzkumu jsem nabídl úplnou anonymizaci s tím, že jsme se přesně nedohodli na tom, co přesně participanti chtějí, abych zanonymizoval. Každopádně jsem se zaručil za to, že udělám vše v mých silách, aby je účast na mém výzkumu nijak nepoškodila a aby nebyli poznatelní skrze svou výpověď. Participantům bylo rovněž sděleno, že informace, které se mnou sdílejí, budou použity jen pro účely mé práce a nebude s nimi nakládáno jinak než jako s nedílnou součástí mé práce, v rámci mé dohody s participanty.

2.2.2 EMOČNÍ OCHRANA

Vzhledem k tématu mé práce jsem byl připraven na to, že může docházet k emočně vypjatějším situacím plynoucích z vojenského nasazení

českých vojáků v Afghánistánu. Byl jsem připraven být maximálně empatický a chápat.

Při rozhovorech nakonec k vypjatějším situacím nedocházelo, částečně asi také proto, že zaměření mé práce nebylo myšleno jako vzhled do nitra válečného veterána a témata, na která jsem se ptal, byla spíše zaměřena na chápání vnějších vztahů a souvislostí Afghánistánu a afghánských obyvatel. Částečně také určitě proto, že náplň práce českých vojáků v Afghánistánu a možná i jejich povaha způsobila, že si vojáci dávali pozor na to, co mi říkají a nezabředávali tedy do emočně vypjatějších situací, které mohli v Afghánistánu prožívat.

2.3 STRUKTURA ROZHOVORU

Data, na kterých spočíval můj výzkum, jsem získával prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů. Tato metoda sběru dat mi zaručila jisté ukotvení v tom, že jsem si byl předem jistý tím, na co se chci participantů ptát. Zároveň mi tato metoda umožnila jistou míru flexibility s tím, že jsem se kdykoliv, kdy to umožnilo participantovo vyprávění, mohl odpoutat od dané struktury mého rozhovoru a zeptat se na jakékoliv téma, co se v rámci rozhovoru naskytlo a které se zdálo zajímavé k prozkoumání. Rozhovory byly nahrávány na diktafon. Setkal jsem se pouze s jedním odmítnutím nahrávání rozhovoru. Většina participantů si po krátkém čase vypěstovala větší sdílnost, čemuž určitě přispělo vedení rozhovoru v místech, kde se podávají alkoholické nápoje. Průběh rozhovoru se většinou držel mé naplánované struktury, ale setkal jsem se i se situacemi, kdy se participant nedržel mého tématu a bylo velmi složité je opět navést na cestu, kterou jsem potřeboval. Rozhovory patřily většinou k delším. Nejkratší rozhovor měl 70 minut a nejdelší 197 minut, kdy se musel rozdělit na dvě části. Dále jsem provedl rozhovor s člověkem z neziskové organizace, kvůli získání jiné

perspektivy na některé fenomény. Ten trval 79 minut a proběhl prostřednictvím komunikačního nástroje Skype. Zde se samotná struktura rozhovoru lišila. Některé otevřené otázky jsem si vypůjčil ze struktury rozhovoru používané pro vojáky, ale přidal jsem některé přímější otázky, abych zjistil názor participanta na některý z jevů nebo některou z výpovědí vojáků.

Rozhovor byl strukturován na tři části. Po úvodní otázce ohledně backgroundu dotyčného participanta, následovaly samotné tři části, jádro mé práce. První část se zabývala časem před misí, kdy jsem zjišťoval, co participant věděl o Afghánistánu předtím, než nastoupili na samotnou zahraniční misi, odkud čerpali a co je ovlivňovalo v tom, jak se na cizí zemi a její obyvatele dívali. Druhou částí je samotný pobyt v Afghánistánu. Zde jsem se zaměřoval především na otázky ohledně přímého kontaktu s místními obyvateli v kontextu zahraniční mise. Cílem bylo zjistit, jak přímá zkušenost ovlivnila to, co si o Afghánistánu myslí a jak se na něj dívají. Třetí část se zabývala časem po misi. Bral jsem to jako určité zhodnocení všech částí a také to, jak se na vše dívají s časovým odstupem. Tyto tři části byly pojaty časově úmyslně s tím, aby byl zachycen postup případné změny a ovlivňování daných typizací a pohledu vojáka na Afghánistán.

2.4 ZPRACOVÁNÍ DAT

2.4.1 PŘEPIS ROZHovorů

Následující krok po nahrání rozhovorů byl jejich přepis. Všechny rozhovory, které jsem udělal, byly zároveň nahrávány s výjimkou jednoho rozhovoru v rámci předvýzkumu, kdy jsem se setkal s odmítnutím nahrávání. Snažil jsem se psát si poznámky, ale po zjištění, že se participant nehodlá držet mezi vytyčených mým tématem a dělal si rozhovor tak říkajíc po svém, jsem se rozhodl, že dělat si kompletní poznámky by byla ztráta

času. Rozhovory jsem přepisoval tak, jak byly. To znamená, že jsem ve velké míře zachovával nespisovný a neformální jazyk participantů. Přepisoval jsem je v celém jejich celku. To znamená, že jsem v přepisu nepřeskakoval pasáže, které se mohli zdát, že vůbec nesouvisí s tématem mé práce. Proto se některé rozhovory roztáhly do velkých rozměrů.

Přepisy jsem nezahrnul do své práce v rámci anonymizace participantů a omezení problémů, kterým by mohli čelit, pokud by je přesto někdo poznal a usoudil, že řekli příliš nebo něco, co se neshoduje s některými oficiálními stanovisky AČR. Myslím si, že toto opatření bude dostatečné. Výňatky z rozhovorů, které jsem v práci použil, jsou odkazovány vždy ke konkrétnímu participantovi. Je to tak z důvodů toho, že hodnost a jiné proměnné mohou ve výpovědích participantů hrát roli a ovlivnit jejich výpověď. U většiny participantů je tedy k dispozici krátký popis, který je odlišuje a zjednodušuje jak orientaci ve výpovědích, tak i vliv, který tyto informace mají na celkovou výpověď.

2.5 ANALÝZA ROZHovorŮ

V rámci předvýzkumu jsem vyzkoušel svou prvotní verzi struktury rozhovoru, kterou jsem použil pro zjišťování témat, které se mohou v rozhovorech objevovat. Jelikož se design mé práce v průběhu dělání rozhovorů změnil, musel jsem na základě této změny měnit i strukturu rozhovoru. Po přejití na metodu zakotvené teorie a několika rozhovorech jsem strukturu přepracoval do současné podoby, která se mi zdá vyhovující. Při analýze jsem se snažil zjistit typizace o Afgháncích a faktory, které ovlivňují vojákovu interakci s nimi. Po postupném dělání a přepisování rozhovorů jsem začal s kódováním.

Kódování v zakotvené teorii jsou analytické operace, které rozbíjejí data do fragmentů a ty pak rozřazují k příslušným konceptům, které jsou dále kategorizovány. S těmito kategoriemi je poté zacházeno jako s proměnnými a představují základ vznikající teorie (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 91).

Po nasbírání dostatečného množství dat jsem provedl první fázi kódování, tedy otevřené kódování. Zde jsem zkoušel jak variantu „linku po lince“, tak i „událost po události“ (Charmaz, 2006, s. 50 - 53). Kódy takto vytvořené jsem obohatil detailními poznámkami. Byly mezi nimi i takzvané in vivo kódy, tedy kódy, které jsou stejné jako výpovědi participantů (Strauss, Corbinová, 1999, s. 48). Následně jsem vybral stěžejní kódy pro mou práci a zbývající kódy přepracoval do použitelnější podoby. S takto vytvořenými kódy jsem dále pracoval především tak, že jsem vytvořil systém vztahů mezi všemi těmito kódy ve formě myšlenkové mapy. To mi umožnilo vytvořit kategorie, které se staly základem pro mou teorii. Ze vzniklých kategorií a vztahů mezi nimi je vytvořena struktura této práce.

3 AČR V AFGHÁNISTÁNU

I když náplní mojí práce není mapovat působení českých vojáků v Afghánistánu historicky, cítím, že je nutné uvést některé historické informace, aby byly všechny výpovědi participantů brány v kontextu, ve kterém vznikaly. Situace v Afghánistánu se časem měnila a tak se měnily i cíle a způsob, jakým čeští vojáci přicházeli se zemí a obyvateli do styku.

Poprvé, kdy se čeští vojáci zapojili do působení v Afghánistánu, bylo v rámci operace mezinárodních bezpečnostních podpůrných sil ISAF (International Security Assistance Force). Cílem této operace bylo mimo jiné vytváření bezpečnostního prostředí pro další rozvoj a rekonstrukci země, rozšiřování autority afghánské vlády na celé území země nebo pomoc při výcviku Afghánské národní armády. První konkrétní zapojení bylo v květnu 2002, kdy byla do Afghánistánu vyslána 6. polní nemocnice, kterou později vystřídala 11. polní nemocnice (Ministerstvo obrany ČR, 2013, s. 114).

Později se v Afghánistánu prostřídalo mnoho lidí z mnoha útvarů a působili v mnoha provinciích Afghánistánu. Jmenujme například hlavní město Kábul, Wardak, Balkh ale i provincie na jihu Afghánistánu Helmand a Kandahár. Přelomovým pro působení českých vojáků v Afghánistánu se stalo založení vlastního provinčního rekonstrukčního týmu (PRT), který v Afghánistánu působil od března 2008 až do června 2013. Ten byl umístěn na základně Shank v provincii Lógar (Marek, 2014, s. 26).

Hlavními úkoly českých vojáků v rámci PRT bylo například: podpora humanitární a rekonstrukční činnosti v provincii, provádění aktivit s cílem vybudovat důvěru u místních autorit a tím snížit riziko vzniku konfliktu, výcvik příslušníků afghánských bezpečnostních sil (ANSF) a zajištění bezpečnosti základny (Zahraniční mise AČR, 2013).

Po ukončení mise ISAF ihned, 1. 1. 2015, navázala mise, která trvá doteď a která je pojmenována Resolute Support Mission (RSM – Rozhodná pomoc). Tato mise se vede v duchu zmenšení pravomocí koaličních vojáků a přebírání odpovědnosti afghánskými vojáky a silami. Koaliční a tedy i čeští vojáci mají za úkol trénovat, radit a asistovat afghánským bezpečnostním silám (Resolute Support Mission).

4 ORIENTALISMUS

Ústředním konceptem, o který se má práce opírá, je koncept orientalismu. Rád bych zde představil některé jeho definice, abych zachytil důležitost a paralely, které se vyskytují v samotném konceptu a výpovědích participantů. Nebudu se věnovat historii orientalismu a ani kritikám, které na tento koncept dopadaly. Jde mi o krátké nastolení orientalismu jako optiky, kterou vojáci používají při reprezentaci Afghánistánu skrze své výpovědi.

Orientalismus je konceptem, který Edward W. Said uvedl v osmdesátých letech ve stejnojmenné knize. Orientalismus definuje jako „druh myšlení, založený na ontologickém a epistemologickém rozlišení mezi „Orientem“ a (ve většině případů) „Okcidentem“ či „Západem“ (Said, 1995, s. 12). Pojímá ho jako diskurz ve foucaultovském smyslu, „institucí, která zkoumá výroky o Orientu, autorizuje názory na něj, popisuje Orient a učí o něm, objasňuje ho a řídí (...) je postupem, jímž Západ Orientu vládne, restrukturalizuje jej a spravuje,“ (Said, 1995, s. 13). Je důležité si ale uvědomit, že obraz Orientu nevzniká kontaktem s lidmi a společnostmi Středního východu a jiných regionů. Je to konstrukce západní mysli. Je souborem reprezentací, které mají své kořeny, svou logiku, v západní kultuře samotné. Není odrazem reality, ale je výtvozem evropské představivosti (Barša, 2011, s. 32). To ale neznamená, že koncept orientalismu je pouze evropskou smyšlenkou. Je „teoretickým i praktickým celkem, do něž po mnoho generací proudí značné množství materiálních investic. Právě jejich trvalý přísun učinil z orientálního diskurzu cosi jako obecně uznávaný filtr, kterým vstupuje realita Orientu do západního vědomí, a zasloužil se o masivní rozšíření výroků, jež z orientalismu pronikají do obecné kultury,“ (Said, 1995, s. 17).

Nejhlavnější v celém konceptu je rozdělení na binární opozice Západ a Orient a esencializace Orientu. To umožňuje ustanovit Západ jako pozitivní ve vztahu k zemím, které od Evropy leží na východ a zároveň ustanovuje a legitimizuje nadvládu, kterou zde Západ má. Orientální obyvatelstvo je tímto pohledem vnímáno jako homogenní skupina, která je zaostalá a nemůže se tudíž sama reprezentovat. Jak Said dodává: „význam orientalismu spočívá spíše v roli jistého znaku euroatlantické nadvlády nad Orientem než ve funkci verifikovatelného diskurzu o Orientu (za nějž se sám vydává),“ (Said, 1995, s. 16 - 17).

Orientalismus souvisí s válkou v tom smyslu, že nabízí zdroje, jak interpretovat události a jejich aktéry. Přesně zde v tomto kontextu můžou orientalistické reprezentace nepřítele kvést. Noví nepřátelé vytvářejí nové orientalismy a tak válka, která potřebuje neustálé zjinačování těch, kteří jsou považováni za hrozbu, poskytuje orientalismu podklad ve válečných bojích (Barkawi, 2012, s. 9).

4.1 MY/ONI

Binární rozdělení na Západ a Východ úzce souvisí s konceptem jinakosti. Jinakost je diskurzivní proces, kterým dominantní skupina (v tomto případě označená jako My) vytváří skupinu ovládanou, tedy Oni. Stává se to tak, že dominantní skupina stigmatizuje odlišnost reálnou nebo vymyšlenou a tím popře identitu Oni, a tím dává prostor možné diskriminaci (Staczak, 2009, s. 2).

Proces, během kterého tato jinakost vzniká, se nazývá „zjinačování“ (othering). Tento termín ustanovila Gayatri Spivak v roce 1985 a popisuje jím to, jak imperialistický diskurz vytváří jiné (others). Termín se tedy pojí s kolonialismem a postkoloniálními studiemi. Konstrukce Oni je základem

pro konstrukci My (Ashcroft, 2013, s. 188). Skupina My totiž existuje a má soudržnost jen jako protiklad ke skupině Oni a jejímu nedostatku identity. Tento nedostatek je dán na základě stereotypů, které dominantní skupina uvaluje na jiné. Každopádně je nutné si uvědomit, že jinakost a identita jsou „dvě neoddělitelné strany jedné mince“ a jiný (Other) existuje jen ve vztahu k sobě (Self), (Staczak, 2009, s. 2). Asymetrie moci je hlavním prvkem při konstruování jinakosti. Pouze dominantní skupina může devalvovat individualitu jiných (jejich jinakost) a ustanovit svou (Staczak, 2009, s. 2).

Podle francouzského sémiotika Tzvetana Todorova se ve vztahu „já“ k „druhému“ pohybujeme na třech rovinách. 1) hodnotový soud (rovina axiologická): druhý je dobrý, nebo špatný, mám, nebo ho nemám rád, může nebo nemůže se mi rovnat, 2) snaha sblížit se s druhým/ vzdálit se mu (rovina praxeologická): přejímám hodnoty druhého, ztotožňuji se s ním nebo připodobňuji druhého k sobě a 3) identitu druhého znám nebo neznám, což je rovina epistemická (Todorov, 1996, s. 217).

Před Afghánistánem

5 TYPIZACE

Zdroje, ze kterých vojáci čerpali při přípravě na misi, byly dva. Čerpali především z výcviku, kterým povinně procházel každý, a z médií. Někteří si ale dali tu práci a zjišťovali si informace i mimo svou povinnost. V tomto případě se hlavním zdrojem stal internet.

I když média měla určitě svůj vliv na formování názoru na Afghánistán, větší důraz je dán na výcvik, jako zdroje všeho potřebného, co by vojáci měli vědět. Nikdo z vojáků nezohlednil vliv rodiny v tomto kontextu.

Pojem typizace, který používám, pochází od Alfreda Schütze. V tomto směru používám pojem typizace jako proces přiřazování typických vlastností k objektu, čímž se vytváří reprezentace. Na jejímž základě se poté pomocí typizovaných schémat k tomuto objektu nějak chováme. Jak říká Schütz: „Od dětství dále jedinec pokračuje ve shromažďování obrovského množství receptů, které mu slouží jako techniky k pochopení nebo přinejmenším kontrolování aspektů jeho zkušenosti,“ (Schütz, 1962, s. XXIX). Typizační schémata neboli recepty tedy fungují jako prostředek, jejímž „prostřednictvím vnímám ostatní lidi a zacházím s nimi při osobních setkáních,“ (Berger, Luckmann, s. 36). V konkrétní podobě u vojáků se tyto recepty předávají především v rámci výcviku. V rámci typizace si vojáci vytvářejí kategorii Afghánce a určují způsoby, jak se k této kategorii v určitých situacích typicky chovat.

5.1 VÝCVIK

Při výcviku se většinou čerpá ze zkušeností těch, kteří tam byli. Těch, kteří zažili ten opravdový Afghánistán. To je základ jejich expertství. Výcvik sestává především z přípravy na situace, které tam mohou nastat, velký

důraz je na to, co nedělat a vypadá to, že tato obava z toho hlavně něco neudělat, se přenáší i na samotný průběh mise.

„Spíš jsem měl nějaký informace od těch lidí, co už tam byli, o tom, co se tam může dít, na co se mám připravit při interakci s těma, takzvaně, lokálce. Na co si dát pozor, samozřejmě jsme měli i výcvik na to jakým způsobem s nima komunikovat, co dělat, co nedělat, o čem mluvit, o čem nemluvit a podobně.“ (Michal)

„Vím, že vždycky byly i nějaké přednášky, hlavně o jejich náboženství, co se může, co se nemůže, na co si dávat pozor a vždycky jsou při tom výcviku i lidi z misi. Co se bud' vrátili, takže opravdu člověk má jakoby i ty informace, takže ví.“ (Štěpán)

Vojáci, kteří na misi už byli a kteří jsou experty, předávají své poznatky dalším vojákům a ti pak předávají dále. Tak se v armádě přebírají obrazy, typizace a stereotypy, které jsou tak považovány za potvrzené.

Jednou z věcí ohledně Afghánců, která se přebírá při výcviku, je vnímání konfliktu Afghánci.

„Ono se říká, že, nebo asi to tak pravděpodobně je, že oni dost často mají v rodině... prostě otec je u policie, jeden syn je u armády, druhý syn je u Talibanu. Jo, a prostě když se sejdou doma, tak o tom nemluví, ale prostě každý dělá, co může, aby dostal peníze.“ (Michal)

Na Afghánce se nahlíží jako na někoho, kdo nemá vyhraněno, na jakou stranu se přidá. Jde mu pouze o to, aby uživil svojí rodinu, a udělá pro to maximum. Jde po penězích a nejde mu o ideové zaměření skupiny, ke které se přidává.

Další typizací je to, že Afghánec nemá vztah k vlastní zemi, nedokáže ani říct, co to ten Afghánistán je. Je to jakási jeho omezenost ohledně většího obrázku, národního obrázku, kdy jsou spíše orientováni na to, co mají pod nose. Hlavně na rodinu.

„A podle toho teda co nám říkali na výcviku, to už jsem zmiňoval. Tam spousta lidí si ani nedokážou uvědomit, co vlastně Afghánistán je. Takže oni jsou teda hodně orientovaní na rodinu, oni mají velký rodinný vazby a myslím si, že to je pro ně důležitý. Jo, jestli je to Afghánistán nebo Pákistán, půlku rodiny mají tam, půlku jinde. Asi jim na tom úplně nezáleží.“ (Michal)

Všechny informace z výcviku jsou pronášeny s vysokou modalitou, kdy se esencializuje celá kultura na prvky, které se v čase nemění. Celá společnost je také paušálně spojena s náboženstvím.

„Co nám říkali o lidech? Tak říkali nám samozřejmě, že tam alfa a omega všeho je náboženství. Od toho se odvíjí všechno. Učili nás jednak chování, samozřejmě, jednak tu jejich mentalitu.“ (Vladimír)

„Mentalita“ Afghánců je něco, co lze uchopit a pochopit, protože se nemění. Jejich mentalita byla, je a bude stejná, a když jí pochopíme, pochopíme najednou všechny Afghánce.

Navíc se přímo při výcviku předávají typizovaná schémata, která učí vojáky, jak se k místním chovat. Afghánec je zjednodušen na několik vlastností, ke kterému se je potřeba typizovaným způsobem chovat a jehož reakce jsou odhadnutelné. Pokud by se vojáci nechovali podle naučených vzorců, mohlo by to mít negativní důsledky. Tento strach z toho hlavně neudělat něco špatně, má velký vliv na chování vojáků k Afgháncům a bude diskutován v samostatné podkapitole.

Výcvik je tedy zdrojem typizací, které si vojáci o ještě nepoznané zemi a jejích obyvatelích odnášejí a to se stává základem, s kterým později v terénu pracují.

5.1.1 AFGHÁNCŮM SE NEDÁ VĚŘIT

Nejhlavnější vlastností, která je Afgháncům přiřazována při výcviku, je ale to, že se jim nedá věřit. Tato typizace provází vojáky jejich celou misí

a voják je nucen v tomto kontextu s místními interagovat. Afghánec je při výcviku představen jako ten nebezpečný a ten, který potenciálně může chystat nějaký způsob, jak vojáka doběhnout a být zákeřný.

„I při tom výcviku je jasně řečený, že prostě tam člověk nikdy neví, s kým se baví a že oni to samozřejmě dokážou hrát, jak zrovna potřebují.“ (Michal)

Vojáci jsou tedy vedeni k opatrnosti při kontaktu s místními, protože každý z nich může být potenciálně hrozbou. Tato nebezpečnost je brána jako vlastnost, která je vlastní všem Afgháncům.

5.2 MÉDIA

Druhým zdrojem informací, ze kterého vojáci nejvíce čerpají, jsou média. Ať už se jedná o zprávy v televizi, internet nebo i literaturu. Informace o Afghánistánu z médií byly dvojího typu. Zaprvé je v médiích země Afghánistán spojována s válkou. Tálibán, al-Káida a sovětská válka v Afghánistánu, to jsou pojmy, které respondenti znají a spojují si je s Afghánistánem. Sami respondenti se ale ohrazují proti reprezentaci konfliktu v Afghánistánu. Tyto informace totiž mohou být zkresleny tím, že si média mohou vybírat to, o čem budou psát a co se jim hodí

„Co vím z novin, no tak řekl bych, že ty informace byly hodně zkreslený. Že si z toho spíš vybrali to, co jim bodlo. Co jim zapadalo do trámku (...) No spíš negativní. Spíš v těch médiích byly zprávy o problémech, ale nebyly tam už vůbec žádný zprávy o nějakých úspěších, který tam byly dosažený. A že jich byla spousta. Ted' se už ten mediální obrázek trochu změnil. Takže to ted'ka samozřejmě posunulo to slovo lidu, to vnímání té veřejnosti. Na to se ted'ka hodně hraje. Takže už tam ukazují i ty věci, který se třeba tam povedly. Konkrétně třeba těm našim kontingentům, že tam postavili, ne že postavili školu, ale pomohli děckám nebo takhle. Nebo postavili

někomu studnu.“ (Daniel)

Mediální obraz se tedy v poslední době změnil v pozitivní zobrazování činnosti vojáků a napomáhá legitimizaci jejich přítomnosti v cizí zemi. Vojáci, kteří z médií čerpali informace v minulosti, ale měli Afghánistán spojen především s něčím negativním o zemi i o Afgháncích samotných.

„Spíš jsme si říkali, že jo, když člověk i četl Mudžahidové, jak Rusům nakládali, tak jsme si říkali: "Ty jo, musíme si dávat pozor." (Štěpán)

Afghánci jsou někdo, před kterým je třeba se mít na pozoru, protože jsou nebezpečnými protivníky. To přesně doplňuje předpoklad, že se jich je třeba obávat, kterou vojáci přejímají při výcviku a ještě ji umocňuje.

Doplňkem k celkovému negativnímu zobrazení Afghánců je i negativní postoj k jejich kulturním zvyklostem.

„Já, když jsem se zajímal o Afghánistán poprvé, tak mi úplně hrozně vadilo, když jsem si četl příběhy těch žen, dívek, když si je chtěl vzít nějaký starej, bohatej člověk si chtěl vzít 14-ti letou holku a ona ho odmítla. Samozřejmě oni tam s tím kšeftují, to jsou obchody, Ty svatby jsou obchody, to je o penězích. Ta rodina dostane spoustu peněz.“ (Vladimír)

Vojáci po výcviku odlétají do Afghánistánu s obrázkem spíše negativním, i když většina vojáků uvedla, že čekala až na začátek mise, aby si udělali svůj obrázek. Něco jiného je totiž o těch věcech slyšet a něco jiného je ty věci zažít na vlastní kůži.

„Já jsem prostě jel s tím, že uvidím, co tam bude a podle toho si udělám svůj obrázek. Samozřejmě takový jako hodně obecný informace s tím, že jsme měli asi míň zkrácený informace než z médií. Nějak jsem si ten obrázek nesnažil udělat, protože to

byly informace hodně obecný a ty se hodně liší přímo od toho místa, kde je člověk nasazený.“ (Daniel)

V Afghánistánu

6 JINAKOST

Prvním a zásadním postojem, který si vojáci po příjezdu a pobytu v Afghánistánu odnášejí je to, že místní kultura je absolutně odlišná od té naší. Tentokrát to už nezakládají pouze na tom, co je učí na výcviku (i když tam ten základ bezpochyby leží), ale na tom, že už přímo v tom místě jsou. Dokážou to sami posoudit a i na přímou otázku, zda je něco společného mezi kulturami, odpovídají kategoricky ne.

„Je to absolutně jiná kultura, hlavně náboženství.“ (Štěpán)

„To jsou úplně jiný lidi. Oni maj jiný hodnoty.“ (Vladimír)

Jinakost je zde tvořena více způsoby. Jedním z nich je kontrast křesťanství a islámu. Vojáci jedou do Afghánistánu s tím, že jsou křesťané, i když třeba doopravdy nejsou. Je to součástí strategie, kterou používají ve vztahu k Afgháncům, a která je popsána dále.

„Tak první věc je ta, že oni jsou samozřejmě muslimové, takže se tam automaticky jede s tím, že my jsme křesťané.“ (Michal)

Vojáci také často kontrastují naše a jejich způsoby. Zde konkrétně při výchově dětí, kdy voják předpokládá, že tím, že rodiče nechávají dětem volnost, znamená, že jsou špatní rodiče.

„Ty děcka prostě... a ty rodiče to nezajímá, což je docela zajímavý. Připadalo mi tam, že hrozně malé děti brzo chodí. Prostě takové děti, jak vidíš tu holčičku, tak tam běhají sami po ulici. Prostě sami, venku. U nás takový dítě nepustíš sám. Já mám sám (X) děti, mám (X) letýho kluka. Nepustím ho sám na ulici. Rozumíš. Tam je to normální. Tam prostě taková holčička vede za sebou menší holčičku. Rodiče nevidíš, nevidíš ty rodiče. To je jinej svět.“ (Vladimír)

I když je oddělení našich a jejich kulturních a sociálních realit v očích vojáků úplné, objevuje se u některých vojáků nutkání připodobnit situace, které se vyskytují v Afghánistánu k našim. Například voják viděl podobné zvyklosti těm našim při místní svatbě.

„Podařilo se mi tady vyfotit i svatbu. Takže podobá se to prostě těm zvyklostem, který třeba máme tady. Sice ne takhle nazdobený.“ (Jindřich)

Druhý voják se zase snažil připodobnit lidi, kteří dělají v Afghánistánu bordel (což by šlo říct i ve stylu: „Jo to jsou prostě Afghánci...“) k těm, kteří dělají bordel zase u nás.

„Prostě to je jak tady, se tam potkával s nějakýma dezolátama, co nemaj vůbec prachy, takže maj úplně zkreslený ty hodnoty a potom se tam dějou úplně stejný věci jako tady. S tím, že to nemaj v hlavě moc v pořádku.“ (Daniel)

Vnímání jinakosti je tu velmi silné, ale v ojedinělých případech se tu jedná i o jakési pokusy o překročení ustanovených hranic jinakosti a hledání paralel mezi kulturami.

Jednou se v rozhovorech objevila i jakási „pozitivní“ jinakost, kdy pacienti v polní nemocnici, kteří byli více schopní, pomáhali pečovat o další pacienty. Něco, co se podle vojáka u nás nevyskytuje.

“Ten, kterej je postiženej, tak ti ostatní, co jsou na lůžku, můžou chodit nebo hejbat rukama, tak se snaží mu pomoci. To bylo zajímavý. Prostě nečekali, až ho obslouží sestra, ale sami přišli pro čaj, donesli mu čaj, jo, nebo ručník nebo takovýhle. Tak jakoby vypomáhali tomu našemu zdravotnickýmu personálu obsloužit, jo. To bylo zajímavý, prostě u nás se to v nemocnicích neděje. Že prostě ten pacient, kterej je trošku na tom líp, aby šel a pomohl nalít čaj nebo takovýhle. To už musí bejt, když si někdo všimne druhýho nemocnýho, ale prostě tam to bylo tak nějak, jakoby, pravidlem.“ (Jindřich)

7 NEGATIVNÍ OBRAZ AFGHÁNCE

Vojáci jsou při příjezdu do Afghánistánu konfrontováni s realitou. Negativní obraz Afghánce, který si vojáci odnášejí z výcviku je kontaktem víceméně nezměněn, ale spíše umocněn. Takto umocněný obraz bych nazval stereotypem, kdy stereotyp je „příliš silné přesvědčení spojené s nějakou kategorií. Jeho funkce spočívá v tom, že má ospravedlnit naše chování a postoj vůči této kategorii“ (Allport, 2004, s. 215). Automaticky to ale neznamená, že je stereotyp úplně falešný. Je to ale jakási skvrna, která pevně lpí na dané kategorii (Allport, 2004, s. 216). V tomto případě je skvrnou nebezpečí a nedůvěryhodnost a kategorií Afghánec.

Tento obraz je přímo na misi podpořen několika faktory, které popíší v následujících podkapitolách. Je otázkou, proč se v podstatě typizovaný obraz Afghánce, který si vojáci přivážejí už z výcviku, až na výjimky nemění a neupravuje kontaktem tváří v tvář.

7.1 „KAM VÍTR, TAM PLÁŠŤ

U Afghánců se podle vojáků objevuje tendence přebíhat z jedné strany na druhou. V tomto případě ze strany vojáků na stranu Tálibánců a opačně. Jednou pomohou vojákům nebo se alespoň tváří, že spolupracují a jindy například odpálí raketu na základnu. Většinou drží s tím, ze kterého jim něco plyne, nějaká výhoda, peníze. Je to jedním z důvodů, proč jsou Afghánci v očích vojáků nespolehliví a nevypočitatelní a podporuje to celkový obrázek o Afgháncích, jako o nebezpečných lidech.

„A to byla jedna vesnička, já nevím kolik, 300 metrů možná na dýlku. Jsme jeli a na příjezdu tam stáli lidi a ruce prostě natažené, žebrale a... a jenom jsme takhle projeli tu zatáčku, ta samá vesnice o dva baráky vedle a dostali jsme neuvěřitelnou kamenovačku, ale jako těžkou. Takže prostě oni jsou, ty lidi, takový, že oni jsou

kamarádští, dokud jim z toho něco sype, a když jim z toho nic nesype, tak se projeví nějaká, jak to říct, nevraživost a myslím si, že to je takovej asi hlavní znak tady těch lidí.“ (Michal)

Vojáci předpokládají, že jejich činnost v cizí zemi by jim měla přinést přátelství od místních. V jejich výpovědích ale není moc místa pro názor druhé strany. Proto to, co nazývají kamarádstvím, což navozuje pozitivní dojem ze vztahu voják – Afghánec, nemusí kamarádstvím vůbec být. Obzvláště když je v tomto vztahu zabudována automatická mocenská nerovnost.

Někteří vojáci si ale uvědomují, že to může být také důsledek nějakého socioekonomického kontextu, kdy například nějaký chudý člověk dostane zaplacen určitý obnos, aby něco vojákům provedl, a on to udělá, protože ty peníze potřebuje pro svoji rodinu.

„Oni kam vítr tam plášť a dneska jsou k nám přátelští a že v noci nebo někdy jinej den tam prostě přijde třeba ten Tálíbán, jo, a přinese jim tam tisíc dolarů, tak oni půjdou a naložej nám tu cestu, abychom se na tom prostě vymlátili, jo, takže to je těžký.“ (Michal)

Objevuje se také protiváha k té nespolehlivosti, přebíhavosti, kdy podle jednoho z výše postavených vojáků se na ty lidi dá spolehnout, když něco slíbí (pokud tímto slibem potenciálně neublíží své rodině, pak ho nedodrží). Také se na něj může spolehnout v roli hosta, co se týče bezpečí. Afghánec udělá maximum.

„Oni zas jako když něco slibujou, tak to dodrží, ale tam je problém, tam ta rodina má fakt velkou váhu a pokud on slíbí něco, co by mohlo ublížit jeho rodině a potom to zjistí, tak ten slib samozřejmě nedodrží. Protože on nemůže, on je vázanej. Tam možná i nějak nábožensky je to vázaný.“ (Daniel)

„Člověk, když je jeho hostem a je u něho doma, tak on mu prostě zajistí bezpečí. Nemusí se tam bát ničeho. Kdyby za tebe měl položit život, tak on prostě udělá to maximum.“ (Daniel)

To je protiklad k té představě Afghánce jako nespolehlivého a nebezpečného a je to jistě dáno konkrétní zkušeností s konkrétními lidmi. Každopádně to nevede ke změně obecného obrazu Afghánce, protože ten samý voják tvrdí podobně jako ostatní, že:

„Kdo tam je, kdo se mu hodí, tak s ním on se kamarádí. Stejně jako potom, když tam přijde nějaký ten, v úvozovkách, Talibánec, tak se kamarádí s ním, protože mu to může vynášet. Často převlíkají kabáty.“ (Daniel)

I pozitivní zkušenosti s „pohostinným“ Afgháncem je tak vojáky brána pouze v kontextu jejich „přebíhavosti“, kdy se mohou okolnosti rychle změnit a pokud spolupráce s vojáky koliduje s, pro místního, důležitějšími věcmi, neváhá „zradit“.

7.2 NEVDĚČNOST

I přesto, že si vojáci sami ustanovují to, že Afghánci jednají ve svém ekonomickém zájmu, a proto to hrají tak, jak se jim to hodí, cítí od místních nevděčnost v tom, že necítí loajalitu a vděčnost k tomu, který jim tam přijel pomoci.

Participant ve svých výpovědích kontrastují vlastní sebeobraz jakožto těch, co poskytují pomoc, s představou místních obyvatel jako nevděčných, které tato aktivita nijak nezavazuje.

„Zrovna když potřebují, tak jsou s náma kamarádi a když potřebují něco jinýho, tak po nás budou střílet nebo nakládat cesty výbušninama.“ (Michal)

Toto chování úzce souvisí s předchozí podkapitolou. Afghánci podle

vojáků v mnoha případech necítí příslušnost k vojenské nebo tálibánské straně. Jim jde o přežití a o to zaopatřit sebe a rodinu. Proto, když je jim nabídnuta finanční odměna, je jim v podstatě jedno, zda přijde z vojenské nebo jiné strany. Tím, že vojáci vnímají sebe jako ty dobré, jako ty, kteří pomáhají a ty, s kterými by měli být Afghánci zadobře právě kvůli tomu, co pro ně dělají, působí jako zklamání to, když se podle toho Afghánci nechovají

„My jsme byli doprovodit Američana do školy, on tam předával nějaký materiál, lavice a podobný věci a hrozně to bylo takový jako v pozitivní atmosféře všechno. Fotili jsme se tam s dětma, mluvili jsme o tom, co ještě ta škola by po nás chtěla nebo po nich, protože to byl americký projekt. Co by po nich chtěla a co eventuelně jim jako oni můžou dát a co ne. Ale děcka tam byli na hřišti, prostě hráli si tam, já nevím, fotbal. Pak jsme vyšli ven. Oni se s náma fotili. A všechno to bylo takový super, já jsem z toho měl hrozně dobrou pocit. A pak jsme se vrátili z patroly a já jsem zjistil, že vlastně moji lidi, ten ozbrojený doprovod, kterej tam s náma šel, kterej čekal za plotem, tak tam zase dostali kamenovačku a vlastně z toho stejného pozemku, kde my jsme byli a předávali jsme jim tam ten projekt a všechno bylo hrozně super, tak lítali zpoza rohu, což jsme neviděli, ale ten samej pozemek, prostě nejspíš od děcek, lítali prostě kameny a nějaký prostě takovejhle šutr tam někoho trefil do hlavy. Tak to kdybych věděl asi v tu chvíli, tak bych jim tam něco jako řekl od plic.“ (Michal)

Je zajímavé, že interpretace házení kamenů jako způsobu projevu aktérství místních, je vojáky odmítána. Házení kamenů není projevem toho, že je tam lidé nechtějí, ale je přecházeno a označováno za hru, kterou děti hrají. Každopádně v některých obdobích se i afghánští lidé začínají více ozývat proti působení vojáků na jejich území.

„Už tam vyvstávaly ty tendence, že byli naštvaní, že tam jsme, že jsme pro ně nic

neudělali, něco v tom smyslu a že ať už tam ani nejezdíme nejlíp.“ (Daniel)

To je způsobeno tím, že v zimě tam Tálibán nepůsobí tak intenzivně, ale když začíná být léto, lidé musí čelit více oběma skupinám a důsledkům z toho plynoucích. Obyčejní lidé jsou ti, kteří to zpravidla odnášejí.

7.3 AFGHÁNCŮM SE STÁLE NEDÁ VĚŘIT

Jak už bylo uvedeno, jednou z nejhlavnějších typizací, kterou vojáci při výcviku získají je to, že Afgháncům se nedá věřit. Tato typizace je provází po celý zbytek mise a v podstatě se jim znovu a znovu potvrzuje. Hlavní roli v tomto hraje to, že se často stávalo, že se mezi obyčejné lidi zamíchali Tálibánci a byly z toho nebezpečné situace.

„My jsme tam byli proti vůli Tálibánu, kterej se tam neustále vyskytoval. Tam prostě oni byli skryti. Oni prostě nechodili ve vojenským. Oni prostě takhle v bílým chodili, tak jako ostatní civilní lidé. On člověk nevěděl, co od toho místního může očekávat.“ (Jindřich)

Neznamená to, že se některá z těchto situací stala zrovna mým participantům, ale už jen to, že se to někdy stávalo a byla to obecná znalost, zapříčinilo, že typizace z výcviku se ještě více zakořenila. Proto automaticky v každém Afghánci vidí voják potenciální hrozbu a orientalistickou lstivost (Said, 1995, s. 51). Přispívá k tomu i to, že podle vojáků někteří Afghánci mají:

„Takovej ten bodající pohled až je to takový jako že člověk se s nima snaží být spíš zadobře. Nechce si dovolit nějaký faux pas, protože ví, že oni jakoby nepůjdou daleko pro nějaký konflikt. Oni jsou tam na to zvyklý.“ (Michal)

Tato potenciální nebezpečnost, za přispění jinakosti místních lidí, ústí do jakési opatrnosti, hlavně neudělat nějakou hloupost, což je ostatně

přístup, který je podporován i na výcviku.

„Spíš takový ten odstup a hlavně dávat si pozor, protože dneska, jak je ta situace a jak jim nerozumíte, tak nevíte, kdo se na vás jenom směje, že se usmívá nuceně.“

(Štěpán)

„Afgháncům se nedá věřit. A ono když si na to vzpomenu, tak už jenom to, že když jsme viděli ty Afghánce, tak to je věčně usměvavej národ, kterej se pořád jakoby usmívá. Jenže pod tím jejich úsměvem se může skrývat zákeřnost.“ (Jindřich)

V jednom případě se samotné afghánské oblečení stává jakýmsi symbolem této nebezpečnosti a nevypočitatelnosti.

„Protože on je jejich národní kroj ta dlouhá košile taková. Ta splývala až k zemi. A co měli pod tou košilí, tak to bylo hodně volný, tak člověk nemohl poznat, co tam mají pod tou košilí“, „skrýt zbraň pod tím jejich úborem je velice jednoduchý.“ (Jindřich)

8 ČTYŘI STRATEGIE VŮČI „NEBEZPEČNÝM“ AFGHÁNCŮM

Ustanovili jsme, že stereotyp o Afgháncích jako těch nebezpečných má základ v informacích, které jsou předávány v rámci výcviku a které se během pobytu na misi kontaktem s Afghánci nemění, ale zůstávají stejné. Voják se tedy musí s touto skutečností vyrovnávat a používá čtyři strategie, které mu umožňují jemu preferovaný kontakt s Afghánci. Zde se projevuje to, že někdy je náplní mise s někým z Afghánců mluvit. Většinou je to někdo výše postavený, který může vojákům něco nabídnout. Například informace nebo podporu. Proto se bude lišit vztah, který vojáci zaujmají vůči lidem, kteří něco nabízí a obyčejný lidem, se kterými nejsou tolik nuceni přijít do kontaktu.

8.1 PŘEDCHÁZENÍ PROBLÉMŮM

Důraz při komunikaci s místními je především na to, aby vojáci nikoho neurazili a tak je veden i samotný výcvik vojáků. Vojákům je dán obraz o Afgháncích jako potenciálním nebezpečí a tak se vojáci snaží tomuto nebezpečí předejít, omezit ho. Afghánská kultura je brána jako úplně jiná než ta česká, kdy porušení jejích pravidel by znamenalo velmi závažné důsledky pro zúčastněné vojáky i obecně všechny vojáky v Afghánistánu. Největší důraz na jinakost je dán, co se týče náboženství. Tomu se předchází tím, že se automaticky jede do Afghánistánu s tím, že čeští vojáci jsou křesťané. A to platí i pro ty, kteří nejsou. Je to lež, ale je to lež, která usnadňuje komunikaci s místními tím, že předchází zdlouhavému vysvětlování ateismu a odstraňuje třecí plochy, které by se mohli mezi vojáky a místními objevovat

Předem se řeší se i věci ohledně vzhledu, například zda nosit nebo nenosit vousy a také to, že je levá ruka považována za nečistou a některé

vojenské signály se standardně provádí levou rukou. To se musí změnit, jinak by to místní mohli považovat za urážku.

„Pak se řešili třeba takový v uvozovkách kraviny, jestli se mám oholit nebo se nemám oholit, jestli oni nějak těm vousům přikládají váhu nebo ne. Ukázalo se, že něco na tom asi pravdy bude, ale záleží jak na kom a vzhledem k tomu, že ta mise a ty koaliční vojska tam už jsou dlouho, tak je tam většina těch lidí na to zvyklá a nepřišlo mi, že by reagovali na neoholený chlapy nějak jinak než na oholený. Další věc prostě, že levá ruka je nečistá. Takže máme prostě vojenský signály nebo i tam signály, nějakým způsobem, eskalaci síly mávání rukou, který mi standardně jako vojáci provádíme vždycky levou, protože v pravý se drží zbraň, takže cokoliv se dělá, tak je levou rukou. Tady se to dělat nesmí, protože signály levou rukou jsou pro ně urážka.“ (Michal)

Samozřejmě by se toto dalo považovat za ukázání respektu a pochopení daných tradic a kulturních zvyklostí, ale v tomto smyslu jsou všechny tyto věci dělány proto, aby se předešlo nepříjemnostem, a aby byl průběh mise co nehladší. Vojáci nemají totiž odpovědnost pouze za sebe, za ty, kteří tam momentálně s nimi jsou, ale i za ty, kteří přijedou po nich. Musí se vyhnout zhoršení vztahů s místními za každou cenu, protože zhoršení vztahů může znamenat více útoků na základnu, potažmo na ně. Proto se to nedá brát za opravdový respekt k dané kultuře, ale jako opatření proti potenciálnímu nebezpečí.

Toto vyhýbání se konfliktům je vidět i při řešení sporů, ve kterých vojáci vědí, že jsou v právu.

„Třeba někomu zboříme zídku, to se tam dělo běžně a nějak jsme se s nima o tom nedohadovali. Přitom nám ve spoustě případech, když jsme se dívali do záznamu patrol, tak nám bylo jasné, že jsme tma prostě nejeli dva měsíce a on říkal, že se mu to stalo před týdnem. Prostě jsme mu ty prachy, těch dvacet dolarů, dali. Než se s

ním hádat a nařknout ho z toho, že je lhář, to je to nejhorší.“ (Daniel)

Dalším ze způsobů, kterým se vojáci snaží předejít nedorozuměním a sporům je přítomnost tlumočníka, který je přítomen konverzacím, ale také interpretuje řeč těla a musí být zběhlý v kulturních zvyklostech dané země

„Musí prostě umět číst gesta, musí znát výborně kulturu, nějaký ty kulturní stereotypy, aby byl prostě schopen číst třeba tu řeč těla a dovedl doporučit, nějak intuitivně vytušit, co tím ten člověk chce říct a nejen slepě překládat.“ (Daniel)

Naprostá většina konverzací neprobíhala v jazyce, kterému by vojáci sami rozuměli. Je tedy esenciální mít po ruce někoho, kdo by jim překládal. Nese to ale riziko toho, že vojáci zůstávají velmi závislí na tlumočnickovi.

8.2 RESPEKTOVÁNÍ KULTURY

Další strategií je respekt a to respekt k afghánské kultuře. Tím se otevírá cesta k dobrému splnění mise. Pokud je náplní mise získávání relevantních informací o hrozbách pro základnu, voják musí využít způsobů, jak si naklonit důležité lidi v afghánské společnosti. Toho docílí tak, že se bude nějakým způsobem chovat a je jedno, zda si o tom celém myslí svoje. Hlavně nechce naštvat nějakým způsobem místní, protože to by přineslo celou řadu problémů jak pro něj samotného, tak i pro ostatní. Je to tedy i respekt k tomu, co by se mohlo pokazit, respekt k nebezpečí, které voják od místních vnímá. Je nutné si ale uvědomit, že i když se toto chování tváří jako respekt, opravdový respekt to není. Není to tak, že by voják najednou vnímal rozdílné zvyky jako rovnocenné těm našim. On jen musí s jejich zvyky nějak pracovat, aby docílil svého.

„Člověk tam přišel, asi se uvedl a většinou se zeptal, co teda pije osobně. Tak samozřejmě jsme dostali čaj, že, tak nás musel pohostit. Sebehorší ten čaj byl, tak

nám velice chutnal a oni dolévali, furt dolévali. To byla většinou nějaká voda z potoka, protože vodovody tam asi taky nebyly. Měli většinou studnu nebo z potoka přímo.“ (Daniel)

Držení se tohoto postupu fungovalo. Voják se vyhnul uražení místního a mohl navodit nějakou formu pozitivnějšího vztahu. To mu umožnilo se k místnímu vracet a postupně se k němu dopracovat a získat tak potřebné informace ke splnění mise. V některých případech typizovaná situace vyšla přesně tak, jak byla zamýšlena.

„Já jsem vždycky přivezl nějakou fotku ze šúry a ti hleděli prostě, kde jsem k tomu přišel. Takže to se mi fakt zadařilo, když jsem přišel do jedné té vesnice, ale úplně přesně jak se to mělo dělat. Já jsem si nejdřív s tím starostou domluvil schůzku, že za týden se setkáme kdesi tam u něj doma, asi. Tam byl prostě starosta, dalších deset lidí, rada starších tam zasedla, nějaký drobný pohoštění. Fakt jako to fungovalo, když se člověk držel nějakých těch zaběhlých principů, zvyklostí té země. Prostě není nic horšího než se vnucovat nebo někde vytahovat. Ten člověk, on se rád drží tam, kde je mu nejlíp. To znamená doma.“ (Daniel)

Strategií respektování kultury se tedy docílí těchto věcí: 1) získání relevantních informací pro splnění mise, 2) naklonění si místního prokoaličně, 3) propagace českých vojáků jako těch slušných, což později může pomoci dalším českým výpravám. Proto se dbá na dodržování těchto přístupů.

8.3 OBCHODNÍ VZTAH

V očích vojáků Afghánec potřebuje peníze a za určitou sumu nebo pomoc se může přiklonit k jedné nebo druhé straně. Vojáci se snaží tuto ekonomickou situaci využít pro své potřeby. Pokud dokážou zaujmout

k místním tento ekonomický vztah, mohou žádat recipročně to, co potřebují pro správné splnění mise.

Jedním z okamžiků, kdy se mohou pokusit o navázání obchodních vztahů je při příjezdu do vesnice, kdy se místní shromáždí pod příslibem pomoci.

„Co vím teda já, tak když vidíte, že můžete někomu pomoci, tak jako pomůžete, ale pak pomůžete jednomu, pak se vám tam sesypou desítky, co chce, kdo chce, co potřebuje a tak.“ (Štěpán)

Tím, že lidem pomohou nebo jim rozdají věci a se slibem, že tato pomoc bude pokračovat, si je mohou zavázat a zabezpečit si jak průchod vesnicí, tak i spolupráci. Z tohoto vztahu pramenilo pro vojáky několik výhod. Zaprvé obchodní vztah nahrazoval osobní vztah, o kterém se více dozvíme v další kapitole. Za druhé to fungovalo v rámci jejich zájmů. Tím, že něco nabízeli, mohli dostat nazpátek to, co sami chtěli. Vojáci tedy sami zaujímají pozici finančního a jiného zdroje pro Afghánce. Afghánci na oplátku mohou spolupracovat nebo poskytnout to, co po nich vojáci chtějí.

„Oni zadarmo to neudělají, my zas máme nějaký finanční prostředky, za který se můžem pokusit vyhloubit další studnu, dát dětem nějaký věci do školy a podobný věci.“ (Michal)

Vojáci zřejmě musí připadat místním jako někdo, kdo má takřka neomezené zdroje a tento obchodní vztah se podporuje i chováním, které možná není úplně úmyslné ze strany vojáků a má i lidský rozměr. Například to, že když se děti seběhnou, rozdávají jim sladkosti.

„Vždycky tam z těch dětí když to, tak si najdete třeba nějakýho oblíbence, což jsme měli my v první misi jako děti, který, když jsme byli na bráně, tak nám tam chodili,

takže jsme jim dávali různé věci, sladkosti a tak, takže to byli úplně nadšený.“
(Štěpán)

Samotná armáda se v některých situacích stává zdrojem obživy pro velký počet lidí. Na americké armádě totiž existují pracovní pozice, které zaujímají Afghánci a z peněz, které zde utrží, užíví velikou část své rodiny. Ti se tak stávají závislími na tomto zaměstnání, poskytovaném armádou.

„Vlastně to mají Američani pod sebou, oni jsou schopni nějaký ty lidi z těch vesnic zaměstnávat. A ten člověk, kterej tam dostává plat, tak on je z toho schopen uživit půlku své rodiny, což je půlka vesnice. Takže oni z toho maj přímý dopad.“ (Daniel)

Tento obchodní vztah tedy v teorii může fungovat prospěšně pro obě strany a pro vojáky je důležité ho navodit. To dělají především přes lidské vztahy. Voják nastoluje atmosféru nějakého zájmu o ten život Afghánců, o jejich potřeby, a snaží se s nimi vytvořit neformálnější vztahy (většinou se starostmi vesnic nebo příslušníky policie, kteří mohou znát podstatné informace). Co je ale potřeba říct je to, že ten zájem není opravdový nebo není opravdový do té míry, do které se prezentuje. Vojáci mají nějaký úkol a ten úkol spočívá v získávání informací ohledně hrozeb pro základnu (samozřejmě se úkol liší podle toho, kdy tam voják byl, ale ta náplň té novější mise spočívá pro mé participanty v tomto).

„Primární úkol je samozřejmě ochránit tu základnu. Proto tam ty jednotky jsou. Oni tam nejsou proto, aby vyjednávali s místními. To je jen prostředek k tomu, aby nám se líp plnil ten úkol.“ (Michal)

Při kontaktu s místními lidmi se stále pracuje s tím, že se Afgháncům nedá věřit a i když se musí navodit osobnější vztahy, ve skutečnosti ty vztahy vůbec nejsou osobní, typizace se ani v tomto případě nepřekonává. Tento vztah není autentický, není opravdový. Voják používá osobní

informace, aby ukázal, že mu na těch lidech záleží, ale zároveň označuje tyto osobní věci za „neúčelnou konverzaci“.

„Oni maj teda takhle jako na lidi nebo jak bych to řekl, maj prostě dobrou paměť a já třeba pokud jim o sobě něco řeknu a oni si to zapamatujou až já tam pojedu příště, tak s tou informací budou pracovat. To znamená, že když já jim něco slíbím, tak oni na to nezapomenou nikdy, jo, že bych je odbyl něčím. A zase naopak oceněj to, že já si o nich něco pamatuju taky. Když oni mi řeknou, že maj prostě tři syny a já příště přijedu a zeptám se jich, jak se prostě maj synové, tak je to určitým způsobem icebreaker pro mě, ale zároveň on prostě bude vědět, že jedná s člověkem, kterej tam nepřišel jenom, aby to měl jako na háku a odškrtnul si svoje.“ (Michal)

Voják má cíl, který sleduje, a lidské vztahy jsou pouhým prostředkem, jak si ty lidi naklonit a jak z nich získat žádané informace. Proto se s těmi váženějšími a výše postavenými lidmi jedná jinak, s větším respektem než s obyčejnými. Za prvé by mohlo špatné zacházení s vysoce postavenými vyústit do zhoršení vztahů s celou vesnicí, za druhé se očekává, že váženější lidé budou moci předat více relevantních informací.

„K tomu musí člověk být strašně pokornej. prostě se sklonit, pozdravit ho, nejlíp ještě v té jeho řeči. On už to bere jako takovej impulz a spíš se s ním bude bavit než když tam přijde třeba nějakej arogantní Američan, který si ani nesundá sluneční brýle, protože je tam všude strašně moc ostrý slunko. Strašně pomáhá sundat si přilbu nebo vysvlíct se z toho. Sednout si klidně vedle něj jako rovnej s rovným. Mu to dá takovej pocit, že ty ho bereš, že když seš tady s ním, tak že se ti nic nestane. On to bere fakt jako takovou poctu a pak se s ním baví úplně jinak.“ (Daniel)

Tím, že se navodí pocit, že se o člověka voják zajímá, už nic nebrání tomu navodit obchodní vztahy, které budou prospěšné pro obě strany. A samozřejmě i druhá strana cítí, že by z toho něco mohla mít a sama něco nabízí, aby se jevila jako užitečná. Ať už se jedná o předání informací, které

mohou, ale nemusí být užitečné nebo o policejní doprovod na patrole, samozřejmě za odpovídající cenu.

8.4 POTLAČENÍ OSOBNÍHO VZTAHU

Druhou strategií, související s vyrovnáváním se s „nebezpečnými“ Afghánci, je potlačování osobních vztahů a obecně bližšího kontaktu, pokud to není úplně nezbytné. Je to držení si jakéhosi odstupu, jak od místních samotných, tak i od jejich chování a jinakosti, která na vojáky mohla působit až nepříjemně.

„Prostě s místními jsme moc do kontaktu nechodili, protože oni prostě... oni byli zvědaví na všechno a kolikrát tak zvědaví až to bylo člověku protivný. Když prostě chtěli vidět i třeba součástky uniformy a takový prostě, sahali na člověka, což je dost nepříjemný, tak prostě my jsme se tomu vyhýbali.“ (Jindřich)

„Oni jakoukoliv úsluhu potřebovali mít zaplacenou, takže cokoliv tohle, tak prostě vyžadovali bakšiš. Takže na to člověk musel být připravený. Proto se nám třeba ani nechtělo opouštět základnu, jo, protože proč tam. Člověk vstoupí mezi místní a oni hned budou požadovat nějakou úsluhu nebo něco takovýho a pořád nějaký bakšiš.“ (Jindřich)

Voják se radši snaží vyhýbat kontaktu s místními, dokud to není opravdu nutné. Cizí kultura a chování na vojáky působí tak, že vojáci se od ní odvrátí nebo řešení některých věcí s místními nechávají v podstatě na někom jiném, například se odvolávají na svého nadřízeného.

„Samozřejmě jsem jim nic nemohl slíbit, protože oni by to potom brali jako hotovou věc. To je právě to úskalí, že kdy člověk řekne jo, však počkejte, přijde na to a on už to bere, jako že to bude udělaný. Člověk musí říct něco v tom smyslu, že se musí zeptat

nějakýho svýho šéfa, jestli je vůbec tohle možný, protože víte co, taky nemáme peníze.“ (Daniel)

Tím předávají odpovědnost na druhého a kontakt s místním, který po něm něco vyžaduje, odsouvá a nemusí ho řešit ihned sami. Místní totiž stále něco požadují a vojáka to může až iritovat. Proto se tomu sám nechce zbytečně vystavovat. Samozřejmě jiná věc je, pokud sám od místního něco potřebuje. Pak musí nastolit nějaký vztah a to bez kontaktu nejde. Každopádně je na něm vidět stále to podráždění, které doprovází kontakt s místním.

„Člověk začne pak bejt otrávenej. Protože slyší dokola tu samou písničku a jako už ví, co přijde. Že zas něco budou chtít a zas, že se to odehrává furt dokola. Nevím, jestli je to baví nebo jim asi nic jinýho nezbývá. Potom už člověk chce přes to nějak přeskočit a řešit ty věci, co ty chceš s nima řešit.“ (Daniel)

Nemusí to ale znamenat, že nedochází ke sblížení v širším slova smyslu. Platí pořád nedůvěra a odstup, ale do jisté míry to vypadá, že ke sblížení dochází. Je ale velmi limitované a je to sblížení, které sblížením označuje sám voják.

„Když tam jezdíte častěji, tak už určitý ty postavy jakoby poznáváte, už si zamáváte, usmějete se na sebe, máte jakoby k sobě blíž, ale ten pozor si dáváte.“ (Štěpán)

Časem se tedy stanou z lidí známí, ale vzdálenost mezi nimi stále existuje. Proto to zamávání a úsměvy, ale žádný bližší kontakt. Nejde o reálné sblížení. Co se týče opravdového přátelství:

„I přátelství si tam uděláte, ale to ne přímo, když to řeknu, tak ne přímo v terénu, ale spíš s někým, kdo je třeba na americký základně a pracuje tam nebo tak. Ale taky si musíte dávat pozor, abyste náhodou někomu nesesdl na lep.“ (Štěpán)

V tomto vidíme vojákův postoj k vztahům na základně, kde to nazývá přátelstvím, v kontrastu ke vztahům v terénu. To může být dáno tím, že na základně jsou ti lidé nějakým způsobem prověřeni, takže to může snižovat míru té nedůvěry. Jak můžeme ale vidět, nikdy ta nedůvěra nemizí úplně, a proto je to sblížení jen limitované a můžeme spekulovat o tom, že tam není ani ta opravdová blízkost, jaká v přátelství má být. Nemůže tam být, protože vztah je utvářen v prostředí obezřetnosti a opatrnosti.

8.4.1 POTLAČOVÁNÍ EMPATIE

Dalším způsobem, jak si vojáci získávají odstup, je potlačování empatie. I když vojáci uvádějí, že jim místních bylo napoprvé líto, v průběhu mise se tento jejich pocit mění a začínají se této lítosti vyhýbat a tím opět vytvářejí distanci mezi sebou a Afghánci. K tomu přispívá už výše zmíněná „přebíhavost“.

„Jako na jednu stranu nemůže člověk, jak to říct, nemůže k nim cítit takovou lítost a zároveň na ně nemůže bejt naštvanej ani za jedno, ani za druhý. Prostě oni tam trpí hladem a ty peníze potřebujou. Takže na jednu stranu se jim člověk nediví, že prostě využijou každý možnosti, ale na druhou stranu člověk tím nemůže nebo nechce tím omlouvat to, že zrovna když potřebujou, tak jsou s náma kamarádi a když potřebujou něco jinýho, tak po nás budou střílet nebo nakládat cesty výbušninama. Je to takový půl na půl. Ani sentiment, ale ani prostě jim to člověk nemůže mít za zlý.“
(Michal)

Voják limituje svůj soucit na základě toho, že člověk, kterému pomáhá, není loajální k němu a ke „správné“ straně. Od tohoto člověka si tak vytváří distanc. Nechce být emočně angažovaný k někomu, který mu za to, v jeho očích, nestojí. Toto všechno přispívá až k jakémusi nihilismu, co se týče afghánské kultury a chování. Například, i když afghánské chování k ženám hodnotí vojáci negativně, sami se distancují a jsou vedeni k tomu se

distancovat od všeho, co takto vnímají.

„Když nám vlezla žena v tý jejich burce do cesty, nebo nám, jelo auto a... je mi jasný, že přes to blbě viděla, tak přes to zaškobrtla, to auto jí tak udělalo smyčku a ten muž co jí doprovázel, tak jí tam prostě skopal. A nám bylo řečeno: " Toho si prostě nevšímejte, to je prostě, to je kultura." (Štěpán)

Vojáci nemohou zasahovat do záležitostí, které pojmají jako kulturní odlišnost a tak jsou vedeni k tomu, aby to ignorovali, a to opět vede k potlačení celkové empatie a lítosti. Z toho pramení postoj vojáků, že si za to, jak to mají místní, mohou sami. I když to voják vnímá jako špatné, tak se od toho distancuje.

„Dobře jim tak (smích). Ne, on totiž člověk zhruba tak ty dva měsíce si zvyká, prostě odsuzuje to. Jo ano jsou to chudáci a takový. Jenže ono tady tohle to litování, ono to trvá chvíli a pak řekneš: Já nemám na to, abych jim napravoval myšlení, prostě je učil nějakému civilizačnímu myšlení, jo, chování.“ (Jindřich)

9 VNĚJŠÍ OMEZENÍ KONTAKTU S AFGHÁNCI

I když za to, že interakce s místními je zeslabena, mohou z části sami vojáci, kteří vědomě volí takové strategie, aby omezili kontakt s místními, částečně za to mohou i vnější faktory, které existují mimo vojákovu kontrolu. Těmito faktory jsou jazyk, čas a diverzita obyvatelstva Afghánistánu. Tyto „překážky“ pak ustanovují jak, jak dlouho a s kým mohli být vojáci v kontaktu a komunikovat.

9.1 JAZYK

Největší vnější překážkou je ta jazyková. Vojáci musí chodit s tlumočníkem a naprostá většina konverzace jde přes něj.

„Vždycky když někam jedete, tak sebou máte tlumočníka. Takže ten už může třeba říct, o čem se bavěj nebo tak. Ale pokud to máte místního, tak se vám může stát, že vám nepřeloží všechno.“ (Štěpán)

Tato komunikace přes třetí osobu má samozřejmě celou řadu nevýhod. Předně překladatel nemusí přeložit úplně všechno a vojákově unikne význam toho, co řekl Afghánec, obzvlášť když tlumočník překládá českému vojákově do angličtiny.

Jeho úkolem ale nebylo pouze překládat. Překladatel musel i interpretovat situace a číst řeč těla těch, se kterými se snažili mluvit. Tato interpretace měla možnost ovlivnit názory vojáků na Afghánce, protože překladatel byl sám Afghánec a platil za pomyslného experta na vše afghánské. Vojáci nezpochybňují jeho interpretace a názory. Navíc bylo setkání s tlumočníkem často poprvé, kdy se voják setkal se skutečným Afghánцем.

*„No tak první setkání s Afgháncem bylo zrovna s překladatelem (smích). Je pravda teda, že hodně těch názorů a vůbec vysvětlení té situace jsme řešili s nima.“
(Jindřich)*

Voják se musel slepě spolehnout na překladatele v tom, že mu překládá všechno tak, jak to je a že mu nic nezatajuje. Ve výpovědích vojáků figuruje jako člověk, který nemá etnické a jiné zázemí, které by mohlo ovlivňovat to, co říká. Přitom nastávaly situace, kdy jeho etnické zázemí mohlo ovlivnit to, jak jsou vojáci a hlavně on vnímán. V jedné situaci se snažili domluvit s Paštúny. Ti jim sice dovolili projet jejich vesnicí, ale nechtěli se s nimi dále bavit. To že se s nimi nechtěli bavit, byla interpretace situace tlumočnickem.

„No oni byli schopni nám dovolit projít jejich vesnicí, jsem se ho chtěl na něco zeptat, ale prostě tlumočník řekne ne, ne půjdeme dál. Ten člověk se s náma nebude bavit. Ten tlumočník to třeba vycítil. On byl někde z Kábulu, tam žije v takovém celkem kosmopolitu, bych řekl, takže on dokáže vyčíst tu reakci, zvlášť když tam těch Paštunů je většina v tom Afghánistánu.“ (Daniel)

Je otázka, zda by situaci ovlivnilo to, že by tlumočník patřil k Paštúnům. Byla by paštúnská vesnice otevřenější ke komunikaci? A co když byl Tádžik, který špatně vychází s Paštúny a Paštúni ho také nemají moc v lásce? Tato rovina se ve výpovědích vůbec nevyskytovala a vojáci automaticky přebírali názor tlumočníka. Nic jiného jim také nezbyvalo. Tlumočník je v jejich očích v těchto situacích expert a říká, jak to je. Určitě i toto přispělo k tomu, že byli Paštúni vnímáni jako ti zlí, ti kteří nespolupracují s koaličními vojsky a vznikla další typizace, která byla nezpochybnitelná, protože nemohla být upravena vzájemnou komunikací.

Nastaly ale i okamžiky, kdy se voják mohl domluvit s některým z místních a to ruštinou, popřípadě angličtinou (u těch mladších nebo vzdělanějších lidí). Většina konverzace bez tlumočníka se ale točila jen kolem

pár anglických frází.

„Viděl jsem, že se se mnou třeba někdo snaží mluvit, tak jsem se buď pokoušel taky něco říct, nebo jsem se zeptal kluků, jestli neví na, co se mě ptá nebo tak. Ale veskrze uměli taky jen pár slov. To už aby někdo uměl, tak to bylo hodně málokdy. Ale spíš to bylo jako: " Odkud jsi? Jak se jmenuješ?" (Štěpán)

9.2 ČAS

Omezení časem, kterému vojáci čelí, je dvojího typu. Prvním je málo času, který mohou strávit s místními. Druhým omezením je celkový čas, který stráví na misi. V prvním případě se voják snaží dopracovat k důvěře výše postaveného Afghánce, který by mu za protislužby dával informace, které by pomohli ve splnění mise a ochraně základny.

„Spíš je to takovej bych řekl obchod s tím, že já jsem se snažil, říkám, vybudovat nebo udržet alespoň nějaký lehce neformální vztahy a hrát to i trošku na tu lidskou stránku, ale bohužel půl roku je na to hrozně málo. A nejsem si jistej, jestli to vůbec mělo nějaký efekt.“ (Michal)

Jak už bylo popsáno výše, tento vztah není budován proto, aby se voják a Afghánec doopravdy přátelili. Voják předpokládá, že pokud zaujme pozici toho, že ho zajímá lidská stránka Afghánce, ten se automaticky po čase vojákovi otevře a sdělí mu informace, které voják potřebuje. Jinými slovy bude spolupracovat. Voják předpokládá, že nedostatek času je to, co ho omezuje v propracování se k Afghánci, ale že přístup, který zaujímá vůči Afghánci je správný a funguje.

„Říkám, chtělo by to víc než půl roku a jezdit tam prostě častěji za nima. Když se jim tam takhle ti lidi měněj, ty velitelé, tak oni vědí, že prostě s tím člověkem si párkrát pokecám, byl dobrej, ale stejně za chvíli přijede někdo jinej, takže se ani neotevřu.“

(Michal)

Čas, který mohl strávit s důležitým místním, byl omezen i seshora. Měl dán určitý časový rozpočet, který musel dodržovat. Proto je možná přístup vojáka takový, že poznávání místních a řeči o osobnějších věcech bere jako ztrátu času. Jemu jde o ty pro něj důležité informace. Hlavní je přispět ke splnění mise tím, že něco získá. Osobní informace jsou dobré, pokud je může použít k naklonění si místních, ale už horší, když se na nich ztrácí čas určený pro získání informací.

„No takže opravdu někdy ty rozhovory jako trvaly dvě hodiny, aby vůbec z toho byl nějaký rozumnej výstup. No, a jestli já jsem měl v úkolu stanovený nebo měl jsem takovej časovej rozpočet, že jsem tam mohl strávit maximálně hodinu, tak už jsem dopředu věděl, že z toho skoro nic nebude, protože půl hodinu zabiju úplně o ničem a během půl hodiny se moc jakoby nedostanu k ničemu.“ (Michal)

Toto časové omezení se netýká pouze kontaktu s výše postavenými Afghánci, kteří mohou vědět nějaké informace. I kontakt s obyčejnými lidmi je značně omezen a tím pádem je omezeno i případné sblížení s nimi, jejich vzájemné poznávání.

„Sice se snažíte pomoci, ale když někde jste, tak jste tam chvíli přes den a pak zmizíte na základnu. Takže vy dojdete, rozdáte pár úsměvů, něco jim tam dovezete, naskáčete do obrňáku a zase zmiznete.“ (Štěpán)

9.3 DIVERZITA OBYVATELSTVA

Afghánistán je nesmírně různorodý stát, kde se mísí různá etnika a společenské vrstvy. Vojáci jsou většinou upoutáni do jediné provincie a ostatní nepoznají, nepřijdou s nimi do styku. Různá etnika se také nachází v různých částech státu. Tato neznalost jim nebrání v generalizování celého

Afghánistánu a jeho obyvatel. Někdy ale tuto generalizaci rozbíjí a popisují různé aspekty afghánské společnosti. Tyto aspekty mohou spočívat například v sociálním postavení nebo majetku, kdy se zde vyskytují, jak chudí lidé na vesnicích, tak i bohatá vrstva.

„Tam dokážeš poznat člověka, kterej už má něco za sebou a kterej si zasloužil třeba nějakým způsobem tu pozici toho malika, toho starosty tý vesnice a to jsou vesměs jakoby respektovaní lidi a vidíš to v tom výrazu, vidíš to v tom pohledu i v tom jak vystupovali, jak se oblíkaj. Pak jsou tam lidi, který třeba... já jsem potkával mezi policajty a to bylo vidět, že jsou lidi, který maj úplně všechno na háku. Nejspíš jsou něčím sjetý a jsou policajti jenom proto, že je za to někdo platí, a kdyby neměli tohle, tak nemají nic.“ (Michal)

Typická je také etnická rozmanitost. V Afghánistánu se vyskytuje nespočet etnických skupin, z nichž největší jsou Paštúnové, následovaní Tádžiky, Uzbeky a Hazáry. Některá etnika mají také důležitou regionální roli jako například Nuristánci nebo Balúčové (Barfield, 2010, s. 18). Vztahy mezi vojáky a jednotlivými etniky se nutně liší a přináší to různé způsoby komunikace nebo v některých případech ještě větší nekomunikace.

„Samozřejmě ten rozdíl je tam mezi Paštunama a Tádžikama. V podstatě oni spolu bojujou, Tádžikové jsou takový ti hodnější a ti Paštúni to jsou takový ti staří, ti vousatí a většinou jsou to ti zlí. A to vidíš v tý vesnici. Oni vedle sebe dokážou takhle žít a oni se nesnáší a mezi sebou bojujou a dokážou vedle sebe takhle žít.“ (Vladimír)

Můžeme si všimnout, že na základě nějakých zkušeností je vojáky spojováno hodnocení jako hodný nebo zlý, k jednotlivým etnikům. Je nutno dodat, že se lišilo to, jak se voják vyznal ve složení afghánské společnosti, hlavně z hlediska etnicity. Většinou se výše postavení vojáci vyznali lépe.

Zajímavý aspekt pobytu vojáků na zahraniční misi je ten, že za dobu mise se vyskytují ve dvou rozdílných prostředích. V prostředí základny

a afghánském prostředí. Základna je specifická tím, že je to americké území, to znamená, že tam platí rozdílná pravidla oproti samotnému Afghánistánu. Také celé zázemí základny je nesrovnatelné s tím, jak to mají obyčejní obyvatelé Afghánistánu. Vojáci většinu času tráví na základně a do afghánského prostředí v podstatě nakukují. S tímto rozdílným prostředím se také spojovalo rozdílné působení Afghánců. Někteří Afghánci jsou totiž zaměstnání na americké základně jako pomocné síly, které dělají především nějaké podřadnější práce. Tím, že byli v cizím prostředí, ovlivňovalo to jejich chování a chovali se jinak, než když byli ve svém afghánském prostředí. To samé se týkalo i vojáků, kteří se museli k těm lidem chovat jinak na základně a jinak v jejich prostředí.

10 AFGHÁNCE JE TŘEBA ZACHRÁNIT

Druhým způsobem, jak vojáci popisují Afghánce, nastolují realitu, kdy je potřeba Afghánce a celý Afghánistán zachránit. Tento obraz vojáci potřebují, aby legitimizovali svou vojenskou přítomnost v místě zahraniční mise. Tento orientalisticky konstruovaný obraz zrcadlí rozdělení na Západ a Východ. Na vyspělost a primitivnost. Dělá z místních oběti, kterým se jejich vlastní stát rozpadá pod rukama a kde musí zasáhnout někdo zvenčí, aby to napravil.

10.1 PRIMITIVNOST

Přesně v souladu rozdělení na My a Oni jsou Afghánci popisováni jako primitivní. Tím se my stáváme těmi vyspělými, těmi, kteří jim musí pomoci. Je v jejich zájmu, abychom jim tam pomáhali a ukázali jim správné způsoby dělání věcí. Celý Afghánistán je popisován jako zaostalý a to nejen v infrastruktuře, ale i v chování, ve způsobech.

„Vím, že to byla a ještě pořád je zaostalá oblast. Že jsou tam kolikrát primitivní názory, primitivní chování.“ (Jindřich)

„Takový hrubý chování vůbec jak... no prostě ke všemu. Oni neznají žádnéj bonton, nic, prostě to jsou takzvaně neotesanci, kteří prostě byli setřepaní někde no a plnili si nějaký zájmy.“ (Jindřich)

Často je tato primitivnost kontrastována s tím, jak to tady máme my v České republice. Důraz je kladen, jak to v Afghánistánu oproti České republice nefunguje.

„Představ si, že najednou tady u nás nebo tady ve vesnici by přestalo fungovat nějaký kanalizace, nefunguje odpad, sociální služby, prostě neexistuje. Vyhazovali by

se kusy jídla z okna. Nefunguje kanalizace, nefunguje. To znamená, že veškerý výkaly z baráku, tady by byla roura a všechno bude padat tady na ulici.“ (Vladimír)

Dalším aspektem této primitivnosti je například chování dětí, a to i mezi sebou, kdy se srovnává naše laskavost a empatie s hrubostí a primitivností Afghánců.

„A přijdou tam holčičky, a protože my jsme nějaký takový ti empatičtí a upřednostňujem ty holčičky, dáš té holčičce nějaký ten džus, tu kolu a oni jim to seberou, ještě je tam zbijou a vůbec je to nezajímá, i když je to prostě malý dítě.“ (Vladimír)

Jeden z vojáků to přímo nazval džunglí, což navozuje představu Afghánistánu jako bližšího přírodě než civilizovanému světu. Prostor, kde nefungují žádná společenská pravidla. Opět zde vzniká kontrast mezi My a Oni. Tím, že to není u nich tak jako u nás znamená, že oni jsou ti horší.

„Já si myslím, že je to trošku taková džungle. Že je to taková víc příroda. Že je to tak, jak v té přírodě, přežije ten silnější.“ (Vladimír)

Tato představa zaostalosti je vojáky umocněna umísťováním české a afghánské společnosti na pomyslnou časovou osu vývoje. Tím, že vojáci uvažují o naší situaci, jako o modernitě odsunují oblast nepodobnou nám za nás. Tím upírají Afghánistánu jeho vlastní modernitu. Je tedy naší morální povinností pomoci této zaostalé zemi a zlepšit jí (Dussel, 2000).

„My jsme to sváděli na to, že oni tam maj jinej letopočet a tam je rok kolem 1380, takže mi to přišlo adekvátní tomu, co bylo tady asi v tý době. Teda my jsme možná měli zděný stavby a neplácali si tam z hlíny kaláty jako oni.“ (Daniel)

Nadřazenost naší společnosti je pak ještě více upevněna obrazem Afghánce a jeho dětského plácání kalátu z hlíny. Obraz, který má své kořeny v Orientalismu (Said, 1995, s. 53).

10.2 AFGHÁNCI JSOU OBĚTI

Afghánci se ve vyprávění vojáků stávají také oběťmi. Tím je myšleno to, že stále jen čekají, až je někdo jiný ovlivní. Nemají vlastní hlavu a iniciativu, což je součástí orientalistického stereotypu (Said, 1995, s. 51). To souvisí s typizací, kterou o nich vojáci přejali na výcviku, a kterou zde používají jako základ této charakteristiky.

„Ono se říká, že ani pořádně nevědí, co je Afghánistán, že oni dohlédnou na první kopec a kam prostě vidí kopce, tak to je Afghánistán a víc neznají.“ (Michal)

Podle tohoto pohledu potřebují Afghánci nějakého vůdce, silnou osobnost, která je sjednotí a za kterou automaticky jdou. U obyčejných lidí jakoby ani neexistovalo nějaké spektrum názorů. Pokud je jejich vůdce prokoaliční, celá vesnice bude také.

„Takže za nima když prostě někdo přijde, kdo má charisma a umí je prostě sjednotit nebo jak to říct, prostě dát jim nějaký směr, tak oni za ním jdou. Ve chvíli, kdy je to člověk, který chce spolupracovat s těma koaličníma jednotkama a ví, že z toho něco pro ně může být, tak i ta nálada v tý vesnici nebo v tom městě prostě stoupá. Pokud je to někdo, kdo ty koaliční jednotky nemá rád, bude proti nim brojit, tak ani ty lidi prostě se nebudou bavit.“ (Michal)

Afghánec také podle vojáků nevyvíjí dostatečné úsilí pro to, aby si zlepšil prostředí a svou životní situaci. Pokud nemusí nic dělat, tak nedělá nic. Musí za ním někdo přijít a udělat to za něj. Tím, že nevidí svůj potenciál

růstu, způsobuje, že se Afghánistán sám z pomyslné zaostalosti nedostane. Je závislý na pomoci zvnějšku.

„Já to vidím v tom Afghánistánu, jsem to viděl, oni prostě, oni leží celý den, dělají tam ženský na poli a ten chlap tam leží. Prostě oni nemají cesty. Místo toho aby se zvedli chlapi z té vesnice a šli si udělat cestu, aby tam mohli jezdit, a oni to neudělají. Oni čekají, až jim to někdo udělá.“ (Vladimír)

„Oni žijou ze dne na den, tedy přišlo mi, že žijou ze dne na den, nevidí v sobě nějaké potenciál růstu.“ (Vladimír)

10.3 ATMOSFÉRA STRACHU

Tomu, že jsou Afghánci ve své zemi oběťmi, podle vojáků přispívá i atmosféra strachu, která v celé zemi panuje. Lidé, kteří tam žijí, jsou v podstatě uvězněni mezi vojáky a těmi „špatnými“. Jako kdyby byli mezi dvěma mlýnskými kameny, které hrozí, že je rozdrtí. Je zajímavé, že vojáci předpokládají, že tento strach je důvodem, proč jim Afghánci většinou otevřeně nepředávají informace, které po nich chtějí. Není to tím, že jim ty informace nechtějí dát, je to určitě tím, že se bojí něco říct, jinak by bez problémů spolupracovali s vojáky, s těmi „dobrými“, kteří dělají dobrou věc.

„Takže když mi dává nějakou informaci, já se ho na něco zeptám jako, že chodí vám tady nějaký ozbrojenci a on řekne, že jo, jako někdo tady asi chodí, si myslím nebo jsem slyšel, tak vím, že asi jako jo, ale že mi o tom víc neřekne, protože se bojí.“ (Michal)

Vojáci také opomíjejí zdůraznit, že problémy, které místní prožívají a případný strach z těch „špatných“ je, alespoň z informací, které poskytnou, dílem způsobeno přítomností cizích vojáků v jejich zemi. Jako by nemohli vojáci udělat nic špatně.

„Že jsme jezdili do určité vesnice, kde byl nějaký prokoaliční malik, který se chtěl, protože viděl že... Oni vědí, že když budou spolupracovat s těma Američanama, že z toho samozřejmě ta vesnice vyteží. To je prostě takovej obchod. No a najednou ten malik nebyl a tam přišel ten bratr a říkal, že prostě toho bratra zavraždil Tálibán, protože zjistili, že je prokoaliční a nějakým způsobem to území chtěli ovládat. A tak prostě zmizel a už není.“ (Vladimír)

„Zažili jsme situaci, kdy jsme mluvili s nějakým malikem nebo několika. O pár dní později přišli nějaký ozbrojenci, prostě stříleli jim tam do dveří a vyhrožovali, že jestli bude mluvit s vojenskejma, teda jakoby s vojákama, že ho zastřeje.“ (Michal)

10.4 SEBEDESTRUKCE AFGHÁNISTÁNU

Velký důraz vojáky je kladen na to, že se Afghánci nikdy mezi sebou nedokázali pořádně domluvit a proto se sami nedokážou z té války sami dostat což je v podstatě orientalistický stereotyp (Said, 1995, s. 347).

„V tý historii prostě už bylo ukázaný, že ti lidi, oni tam vlastně pořád žijou v tý válce. Už od dob Alexandra Velikého jsou tam furt nějaký přenice.“ (Daniel)

Vojáci používají tuto údajnou neschopnost se domluvit, aby nastolili obraz Afghánců jako těch, kteří si svou zemi postupně ničí. Jako lidi, kteří neznají nic jiného než válku.

„Vždycky se jednalo o nějaký krveprolití. Že oni se nedomluvili, prostě navzájem se urazili a začali se střílet nebo podřezávat nebo tohle to. Takže oni nebyli v míru, nebyli schopni se nikdy domluvit.“ (Jindřich)

„Když Rusové pak odešli v tom 89, tak jak se tam mazali mezi sebou, jakoby jednotlivý ty frakce, jednotlivý bojůvky.“ (Štěpán)

Tento předpoklad opět legitimizuje zásah vnějších sil. Jen vnější zásah

může zastavit naprostou destrukci země a ustanovit řád místo chaosu. Pouze lidé zvnějšku se dokážou postarat o primitivní Afghánce, kteří si ničeho neváží a zajistit jim mír. Je to opět jeden ze způsobů dominance „My“ nad „Oni“.

„Ten rozbombardovanej Kábul, ten byl vidět na každým kroku. No zničený budovy prostě. Nebyla to americká ani žádná, prostě, naše aktivita, která prostě by jim to zničila, to si zničili sami.“ (Jindřich)

Toto vše přispívá vyobrazení Afghánistánu jako země, ve které nic nefunguje. A je jedno, zda jde o nějaký řád, pravidla, fungování dopravy nebo obecně o bezpečí lidí, kde je žádný zákon neochrání.

„Tam když někdo zmizí nebo když někdo umře, tak to nikdo vyšetřovat nebude.“ (Vladimír)

Afghánistán je vojáky pojmán jako primitivnější a zaostalejší oproti nám. Je to země, kde žijí lidé v neustálém strachu a kde my máme přímo povinnost zasáhnout a změnit to podle sebe. A to k lepšímu.

11 OBHAJOVÁNÍ SVÉ PŘÍTOMNOSTI V AFGHÁNISTÁNU A PŘÍSTUPU K AFGHÁNCŮM

Vojáci potřebují obraz Afghánce jako někoho, koho zachraňují. Tím legitimizují své působení v cizí zemi. To že vnímají Afghánce jako oběť a Afghánistán jako zemi v chaosu vytváří podmínky, za kterých je co napravovat k „lepšímu“, k našemu obrazu.

Vojáci vnímají svoji přítomnost jako záruku bezpečí pro obyvatele. Jako ustanovení kontroly nad zemí, která se zmítá v chaosu a pomoc místním. Toho je docíleno tím, že vojáci potlačují hrozby na základě informací, které dostanou od místních výše postavených lidí a státních zaměstnanců, jako jsou například policisté. Tato pomoc je ale nepřímá. Úkolem mise je postarat se o bezpečí vojenské základny a toto bezpečí má pak nepřímý dopad i na bezpečí lidí mimo ní.

*„Snažili jsme se pořád nějak prostě vysvětlit těm lidem, že my jsme tam nepřijeli někoho jakoby zničit, že my jsme tam opravdu přijeli nějakým způsobem zabezpečit tu oblast (...) A cílem prostě tady těch manévrovejch jednotek venku je udržet bezpečí, protože samozřejmě to potom znamená bezpečí i pro tu základnu (...) Takže se dá říct, že ta spolupráce má smysl, ale je to běh na dlouhou dlouhou trať a stejně, dokud se prostě nezmění ten politický systém, tak to bude fungovat jen tak dlouho, dokud tam ty jednotky budou přítomný a budou to pořád dokola dělat. Ve chvíli, kdy to někdo zastaví a stáhne se z tama, tak ty lidi zase zůstanou sami proti všem těm ostatním vlivům a samozřejmě tomu nakonec podlehnou, protože jim jde o život.“
(Michal)*

Ti lidé žijí v neustálém strachu (viz. kapitola 10.3) a podle vojáků jsou opravdu v bezpečí, jen když tam je vojenská přítomnost. Dokud se něco

nezmění na politické rovině, tak tam ti vojáci musí být, aby měli dobrý vliv na lidi a udržovali to bezpečí. Pokud se vojáci stáhnou, lidé automaticky podlehnou těm zlým vlivům (viz. kapitola 10.2) a tím, že se ten politický systém nemění, přítomnost koaličních vojsk je tam nutná pořád. Kdyby teď vojáci odešli, zůstane jejich práce nedokončena a pomyslný prázdný prostor, který po nich zůstane, rychle zaplní špatné skupiny, které budou ohrožovat ty obyčejné lidi.

„Když tam vojáci prostě budou deset let, budou něco dělat a pak se sbalej, nedokončí to a sbalí se a odjedou, tak prostě to bylo úplně k ničemu, že jo. Zase to prostě celý zaleje ten organizovanej zločin a teroristický organizace a ty lidi tam zůstanou na pospas a nic jinýho jim nezbyde než spolupracovat prostě tady s těma elementama.“
(Michal)

Afghánští lidé jsou podle vojáků velmi ovlivnitelní právě těmito špatnými vlivy, protože jsou zaostalejší oproti nám a my jako ti vyspělejší jim musíme ukázat, jak z tohoto vlivu ven. Oni sami si neporadí s tímhle vším, protože nejen že nejsou tak vyspělí jako my, historie navíc ukazuje, že se nedokážou dohodnout a sami si tu svou zemi postupně ničí (viz. kapitola).

Z pohledu českých vojáků je jejich pomoc a lidský přístup Afghánci velmi ceněn. Důkazem toho je pozitivnější reakce právě vůči českým vojákům.

„A když se dozvěděli, že ne, že jsme Češi, tak to vypadalo docela, docela jako že si oddychli, protože zřejmě ta naše jakoby česká interakce s těma lidma je na přátelštější úrovni než třeba mají Gruzínci.“ (Michal)

Tento přátelštější přístup mohl znamenat to, že vojáci nečelili tolika útokům a nálada v jejich oblasti byla lepší než v jiných oblastech

„Bylo vidět, že ty lidi jsou takový, jak jsem říkal, neutrálně až pozitivně naladěný

a naopak zase prostě jak byl ten prostor rozdělenej, tak se jakoby vědělo zpravodajsky, že ta část, kde působí ten gruzínskej prapor, tak je spíš neutrální až negativní. Tam ta nálada těch obyvatel nebyla, nebyla dobrá a dost často měli nějaký útoky. My jsme jich zas tolik neměli.“ (Michal)

„My na vozidlech vozili český vlaječky a vím, že tam se i říkalo, že se to nikomu nelíbí, protože Afghánci ty s českýma vlaječkama nechávají být a ty ostatní, ty americký, ty si někdy něco vyjedou.“ (Štěpán)

Vojáci interpretují tyto postoje Afghánců jako přátelské vůči Čechům. Velmi lehce to ale může pouze dokazovat nepřátelství ke gruzínským a americkým jednotkám a více neutrální postoj k ostatním.

Tyto přátelské vztahy vojáci ve svých očích navozují respektem k afghánské kultuře (o které bylo psáno v podkapitole 8.2) a lidským přístupem (který byl popsán v kontextu kapitoly 8.3). Interpretace těchto strategií a postupů vojáků vůči Afgháncům se samozřejmě od tohoto textu liší. Vojáci to vnímají jako lidský vztah plný respektu, který Afghánci oceňují přátelstvím. Ve srovnání s jinými národnostmi to tak i může vypadat.

„Ona tam byla aj celkem podstatná rovina to, že jako Češi jsme jiný náтуры než třeba byli ty Američani. Já jsem to sledoval v přímým přenosu, ten Američan on si tam sedl třeba někde na trávník před toho člověka a prostě natažený nohy, ukázal mu svoje podrážky, prděl tam, grgal, všechno, co nám říkali, že je neslušný. No a to my jako Češi jsme si nedovolili.“ (Daniel)

12 NEZISKOVÁ ORGANIZACE A AFGHÁNISTÁN

V rámci ověření a kontrastování výpovědí vojenských participantů, jsem kontaktoval neziskovou organizaci, která působí v Afghánistánu. Mým cílem bylo provést rozhovor s někým, který se v Afghánistánu vyskytoval za jiných podmínek a v jiném kontextu než vojáci. To se mi podařilo a v této kapitole podávám shrnutí tohoto rozhovoru jako možnost kontrastu s výpověďmi vojáků z předchozích kapitol. Nejedná se o mou interpretaci jako spíš o přehled věcí, na které se dá dívat jinak než jedním pohledem. Tohoto participanta budu v rámci anonymizace nazývat Pavlem.

Na rozdíl od některých vojáků se Pavel zajímal o Afghánistán ještě před tím, než tam poprvé začal pracovat. Setkal se s ním nepřímo už na škole, kdy zpracovával práci, jejíž část se týkala činnosti provinčních rekonstrukčních týmů. Tím načerpal vědomosti ohledně této problematiky. Navíc, jak sám uvádí, měl obecné znalosti, „jaké člověk potřebuje, aby se trochu zorientoval“. To znamená informace o jazycích, náboženství a etnickém složení. Mohl také čerpat z cestování do „podobných“ zemí, jmenovitě do Pákistánu na dva měsíce. Je možné, že díky tomu trochu více věděl, co může od Afghánistánu očekávat. Médiím jako zdroji o Afghánistánu se stejně jako někteří vojáci spíše vyhýbá, protože podle něj nezobrazuje tuto zemi tak, jak to tam ve skutečnosti je.

Poprvé byl participant v Afghánistánu v roce 2013 a to na dobu jednoho roku. Od té doby se do něj pravidelně vrací ve frekvenci jednou až dvakrát za rok, a to na měsíc. To je samozřejmě více než vojáci, kteří jezdí na šestiměsíční turnusy. Většinu svého pobytu trávil v Kábulu a část také v Mazáre Šarífu. Někdy se pohyboval i v jiných oblastech, ale to pouze dočasně. Podobně jako vojáci tak byl spíše fixovaný na jednom místě, i když poznal i sever Afghánistánu a jeho etnika.

Místní obyvatele popisuje naprosto jinak než vojáci. Pro něj jsou obyvatelé Afghánistánu přátelští a milí lidé. To může být dáno tím, že se setkává s místními, kteří jsou ochotni pracovat pro západní neziskovou organizaci, což může naznačovat jejich „liberálnost“. Oproti vojákům se také setkává povětšinou s místními, kteří jsou více vzdělaní, lépe situovaní. Nezanedbatelný vliv na interakci má určitě také to, že v Afghánistánu působí v úplně jiném kontextu než voják.

„Co se týče místních obyvatelů, tak ty první dojmy byly velmi pozitivní. Oni jsou velmi přátelští, Afghánci, jsou to samozřejmě lidi, kteří jsou velmi pohostinní, mají v sobě takovou tu hrdost hostitele, paštúnskou, pokud jsou teda Paštúni, ale i jiný etnika. A to se projevuje v tom, že jsou velmi uctiví k cizincům, že se chovají velmi vstřícně, a že jsou takoví přátelští, kamarádští. Velmi rychle jsme navázali i mimoprofesionální kamarádský vztahy.“

Sice se zde neubrání generalizaci, ale obecně se snaží tomuto zjednodušování Afghánců vyhýbat. Proto například netvrdí, že některé etnikum je nepřátelštější než jiné, ale přiklání se k vlivu prostředí a toho kde kdo bydlí. Uznává ale, že tyto postoje a názory se mohou také měnit, protože ti lidé například přicházejí do měst studovat a změna prostředí má také svůj vliv na člověka.

Kritizuje to, že se žebrajícím lidem něco dává. Myslí si, že to podporuje toto chování ještě víc a brání to lidem, aby se věnovali něčemu rozvojovému a smysluplnému. To by podle něj mohlo vysvětlovat chování Afghánců vůči vojákům, a to, že vojáci místní vnímají jako neambiciózní. Také se ohrazuje proti kritice výchovy dětí, kdy vojáci považují Afghánce za špatné rodiče na základě toho, že děti sami chodí po vesnici bez dozoru. Připodobňuje to k době, kdy to i zde bylo úplně normální a akceptovatelné a to po mnoho let.

Hlavním rozdílem práce neziskové organizace a vojáků je podle něj v přístupu k obyvatelům. Nezisková organizace podle něj funguje na základě principu acceptance neboli přijetí. To je strategie, při které se snižuje nebo odstraňuje riziko tím, že sami místní přijímají to, že jim tam někdo pomáhá a oni sami tu pomoc na základě vzájemné dohody chtějí a na oplátku poskytují sami místní pracovníkům ochranu (Karim, 2006, s. 21). Je to práce na principu toho, že je tam ti místní chtějí a o tu pomoc sami stojí. Vojáci podle něj na druhou stranu fungují na principu deterrence, odstrašení, kdy už od začátku demonstrují to, že útok na ně se nevyplatí, protože by přišla odplata, a tím si zajišťují pořádek (Karim, 2006, s. 22).

Zmiňuje například projekt, který učil afghánské ženy různé odborné dovednosti. Tento projekt se pečlivě vyjednával s celou komunitou, včetně mužů. Tyto ženy si pak mohly otevřít vlastní podnik. Výsledky se lišili na základě ambicióznosti, čímž ukazuje na to, že je to v Afghánistánu jako v každé společnosti. Někteří mají podnikatelského ducha a někteří ne.

„Byla jedna, která měla prostě otevřenej kosmetickej salón, kterej neuvěřitelně prosperoval, kam když jsme přišli, tak tam bylo natřískáno, jak tam sedělo pět ženskejch na lavici v řadě, a čekaly, až se na ně dostane a která nám říkala, že za těch pár let, co ten kosmetickej salón, nebo za ten rok, co to má otevřený, že si vydělala vlastně na půlku auta. Druhou půlku platil manžel. Že si díky tomu ta rodina mohla pořídit nový auto, což je jako velmi velkej byznysovej úspěch. A kousek dál byla jedna jiná paní, která zase měla ten samej kurz, tu samou podporu od nás, ale měla salón prostě u sebe doma a tam jí chodila jedna zákaznice za tejdén a dohromady z toho žádný peníze neměla a já si v tu chvíli uvědomil, že to není jenom o tom, co těm lidem nabídneme za vzdělání a za podporu, ale taky o tom, jakou mají náтуру.“

I přesto, že před příjezdem měl obavy z toho, že ta rozvojová pomoc je zbytečná, že místní čekají jen s nataženou rukou, kdo jim co dá, tak se mu

ukázalo, že ti místní jsou pracovití a přičinliví, kdy se musí vyrovnávat s těžkými podmínkami a usilovně se snažit, aby něco vypěstovali a uživili se. Popisuje také ambicióznost některých Afghánců.

„Někteří jsou nesmírně ctižádostiví, cílevědomí, mají velmi jasno v tom, jaké si představují pro sebe kariérní růst. To jsem jako já kolikrát čuměl, že já jsem neměl jasno v tom, kde chci být za pět let, za deset let a co k tomu musím nastudovat, jaký všechny diplomy musím posbírat. Oni velmi přesně věděli, velmi přesně měli plán potřebuju udělat tuhle školu, tuhle školu, chci být prostě tady, tuhle tu práci dělám proto, abych se potom posunul sem.“

Svou zkušenost z Afghánistánu shrnuje důrazem na normalitu afghánské společnosti a jejích obyvatel.

„Ta země je prostě různorodá, pestrá, dynamická, že tam taky jsou samozřejmě názorový proudy v té společnosti všeho možného druhu. Že se tam řeší, podobně jako u nás, mrtě věcí, kde každá má svoje nějaký šampiony a svoje nějaký oponenty a je to prostě úplně normální společnost, tady v tomhle tom ohledu. Nic se nedá zaškatulkovat a nic se nedá zobecnit. Stejně jako jsou obdivuhodný lidi u nás a jsou blbci u nás, tak stejně tak jsou obdivuhodný lidi v Afghánistánu a jsou blbci v Afghánistánu.“

ZÁVĚR

Z výzkumu je patrné, že typizace, které jsou přijímány při výcviku, obecně neprochází výraznou změnou při navození kontaktu a komunikace s místními a nepřispívají tudíž ke změně celkového „generalizovaného“ obrazu Afghánce. Některé typizace se naopak prohlubují a figurují v myšlení vojáků jako stereotyp, který je neustále potvrzován. Domnívám se, že za tento stav může jedna ze základních typizací, kterou vojáci přijímají při výcviku. Tím je myšlenka, že Afgháncům se nedá věřit. Tato typizace poté plní funkci jakéhosi negativního filtru, přes který se odehrává jakákoliv interakce s místními. Tím, že je nastoleno, že se obyvatelům nedá věřit, se zamezuje většímu sbližování. Voják by ve svých očích musel znatelně riskovat své bezpečí, aby tuto typizaci překonal. Proto radši volí strategie chování, které tuto distanci dále udržují. Konkrétněji mění možnost osobního vztahu za čistě obchodní, kdy spolupráce funguje skrze reciprocitu, která ale nijak nesbližuje její aktéry. Další strategií, kterou vojáci používají je „respektování“ kultury, kdy se ale nejedná o respekt v tom smyslu, že jejich kultura je vnímána na stejné úrovni jako ta naše. Ve vojákově zájmu je navodit toto zdání, aby se mu snáze plnil úkol, který mu byl svěřen. Opět mu nejde o osobní sblížení.

Pokud bych si znovu vypůjčil schéma vztahu „já“ ke „druhému“ od Tzvetana Todorova (1996, s. 217), postoj vojáků k Afgháncům by vypadal takto: Na úrovni hodnotového soudu by vojáci volili možnost, že místní se jim nemohou rovnat. Už jen tím, že vojáci vytvářejí obraz Afghánce jako primitivního a oběti, ustanovují hierarchii podřízenosti. V druhé, praxeologické rovině je snaha vzdálit se místním. Nutit druhého přijmout obraz „já“, podříditi si ho. To je v souladu s procesem zjinačování. Vojáci na základě toho opět volí strategie, které tomuto napomáhají. Jmenujme například to, jak absolutně oddělují naše kultury od sebe, nehledají

podobnosti a navíc opět přistupují k hierarchizaci. Na třetí rovině, zda identitu druhého znají nebo neznají je to složitější. Myslím, že vojáci přistupují k Afgháncům, jako by je znali. Už při výcviku přejímají typizace, na kterých následně staví to, jak se k Afgháncům chovat a v průběhu mise nemají obecně potřebu tyto generalizované přesvědčení přehodnocovat. Aby k přehodnocení došlo, musely by probíhat silnější interakce s místními, ale k těm nemůže docházet, protože je přesvědčení o nebezpečnosti Afghánce moc silné a vojáci si drží odstup. Paradoxně tím, že vztah vojáka s Afghánцем je jako vztah nadřízeného s podřízeným ve spojitosti se slabší interakcí zapříčiňuje posílení veškerých stereotypů a předsudků, který voják vůči místnímu má (Allport, 2004, s. 286).

Voják ve výsledku opravdu poznat Afghánce nechce. Stačí mu dva obrazy, které o něm tvoří. Negativní obraz Afghánce a jeho obraz jako někoho, kdo potřebuje zachránit. Negativnímu Afghánci je potřeba se vyhýbat a oslabit interakce s ním, pokud to nebude opravdu nutné. Voják ale potřebuje i obraz Afghánce, kterého je potřeba zachránit. Tím legitimizuje svojí pozici a účel, za kterým v cizí zemi je. Voják nejede do Afghánistánu pomáhat a přetvářet Afghánce, kterému se nedá věřit, ale tomu, který je obětí. Tím zachycuje Afghánce v síti orientalistického diskurzu.

POUŽITÁ LITERATURA

- Allport, G. W. (2004). *O povaze předsudků*. Praha: Prostor.
- Ashcroft, B. (2013). *Post – Colonial Studies: The Key Concepts*. Routledge.
- Barfield, T. (2010). *Afghanistan: A Cultural and Political History*. Princeton University Press.
- Barkawi, T., Stanski, K. (2013). *Orientalism and War*. Columbia University Press.
- Barša, P. (2011). *Orientálcova vzpoura*. Praha: Dokořán.
- Berger, Luckmann,(1999). *Sociální konstrukce reality: Pojednání o sociologii věděni*. Centrum pro studium demokracie a kultury – CDK.
- Dussel, E. (2000). Europe, Modernity and Eurocentrism. *Neplanta: Views from the South, Vol. 1., No. 3.* 465–478.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide Through Qualitative Analysis*. London: SAGE.
- Karim, F. (2006). *Humanitarian action in the new security environment: policy and operational implications in Afghanistan*. Overseas Development Institute. Citováno 26. března 2019. Dostupné z: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/391.pdf>
- Kvantitativní genderová analýza k 1. lednu 2018*. Citováno 20. března 2019. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/assets/dokumenty-a-legislativa/kvantitativni-genderova-analyza-k-1--1--2018.pdf>
- Marek, V. (2014). Nahradí ji Rozhodná podpora – Resolute Support. *A report, 12/2014, 24 – 27*.

Ministerstvo obrany ČR. (2013). *Armáda České republiky – symbol demokracie a státní suverenity*. Citováno 15. března 2019. Dostupné z: http://www.mocr.army.cz/assets/multimedia-a-knihovna/publikace/20-let-acr/acr_cs.pdf

Resolute Support Mission: Key Facts and Figures. Citováno 15. března. Dostupné z: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_09/20180903_2018-09-RSM-Placemat.pdf

Said, E. W. (2008). *Orientalismus: západní koncepce Orientu*. Praha: Paseka.

Schütz, A. (1962). *Collected Papers I. The Problem of Social Reality*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.

Staczak, J. F. (2009). Other/otherness. In: Kitchin & Thrift (Eds.). *International Encyclopedia of Human Geography*. Oxford: Elsevier Science.

Strauss, A., Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.

Švaříček, R., & Šedová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

Todorov, T. (1996). *Dobytí Ameriky: Problém druhého*. Praha: Mladá fronta.

Zahraniční mise AČR. (2013). *ISAF PRT*. Citováno 20. března 2019. Dostupné z: <http://www.mise.army.cz/historie-misi/isaf-prt-87307/>

STRUKTURA ROZHOVORU

A. Před AFG

1. Popiš mi vlastními slovy, jak ses dostal k tomu být vojákem?
 - Jak ses dostal k AFG?
2. Co říkalo o AFG a jeho obyvatelích okolí, když se dozvědělo, že tam jedeš? Rodina, kolegové...
 - Souhlasils s nimi? Co sis z toho odnesl? Byl někdo, kdo tě v tvých názorech opravdu ovlivnil? Jak?
3. Jak ses připravoval na misi?
 - Shánění informací... odkud? Jaký sis z toho odnesl obrázek?
4. Jak jsi vnímal situaci v AFG v době, kdy ses tam rozhodl vyjet?
 - Co jsi o obyvatelích věděl? Co sis myslel? Jací sis myslel, že jsou?
5. Můžeš mi povědět něco o tom, jak tě připravovali na misi?
 - Co ses tam dozvěděl? Souhlasils se vším, co ti tam říkali?
6. Jak bys popsal to, jak ses díval na AFG a jeho obyvatele předtím, než jsi tam vlastně jel? Jak, jestli vůbec, se tvůj pohled na tohle všechno změnil?

B. AFG

1. Jaké byli pro tebe první dny mise?
 - První myšlenky, první dojmy, ale i pocity ohledně cizího, kulturní šok...?
2. Jak jsi prožíval první setkání s místními?
 - Potvrdili se tvé obavy, přesvědčení, překvapilo tě něco...?
3. Jak bys popsal svůj přístup k nim?
4. S kterými místními ses setkával?
 - Jak se od sebe lišili? Jak se podobali?
5. Mluvil jsi s nimi sám?
 - čem? Jak na tebe působili? Byl někdo, kdo tam pro tebe vyčníval? Proč?
6. Jak myslíš, že Afghánci vnímají cizí vojenskou přítomnost ve své zemi?
7. Událo se něco, co změnilo to, co jsi o Afgháncích a AFG věděl, co sis myslel?
 - Události, které ve vzpomínkách vyčnívají? Můžeš je popsat? Jak přesně tvůj názor ovlivnili?

8. Když si vezmeme události posledních měsíců, jak se na svůj pobyt v Afghánistánu díváš teď?
 - Došlo k přehodnocení, negativním, pozitivním pocitům

C. Po misi v AFG

1. Změnilo se po misi tvé vnímání Afgánců?
 - Co konkrétně? Jak?
2. Když se teď řekne Afghánec, co si vybavíš jako první?
3. Jak teď vzpomínáš na Afghánce, které jsi tam poznal?
4. Když se vrátíme k cvičení, které předcházelo samotné misi, jak bys ho teď hodnotil?
 - Bylo tam podle tebe něco špatně, dobře, něco, co neodpovídá realitě, jak jsi jí poznal?
5. Po těchto svých zkušenostech, jakou radu bys dal někomu, kdo tam ještě nebyl a pojede?
6. Je tu něco, o čem jsi předtím nepřemýšlel a co sis uvědomil během tohoto rozhovoru?
7. Je tu ještě něco, co si myslíš, že bych měl vědět, abych porozuměl lépe AFG a Afgháncům?
8. Je tu něco, co by ses mě chtěl zeptat?